

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE GÖÇ*

Sustainable Development Goals and Migration

Zeynep BAYSAR**, İrem Ezgi ÇAVUŞOĞLU***, Ekin GÜNAYDIN****

Öz

Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilen ve bu hedeflerden daha geniş kapsamlı ve detaylı olan 2030 Gündemi, tüm ulusların ve insanların öngörülen amaçlara ulaşmasını ve bu hedeflere dahil edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ve 169 ilgili hedeften oluşan 2030 Gündemi, “herkesin insan haklarını gerçekleştirmeyi” amaçlar ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri de dahil olmak üzere insan hakları ilkelerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu amaçlara gerçek anlamda ulaşılabilmesi için, “Kimseyi Geride Bırakma” ilkesi esas alınarak hassas durumda olan kişilerin özellikle dikkate alınması gerekir. Hassas durumdaki

Abstract

Building on the Millennium Development Goals, the 2030 Agenda, which is broader and more detailed than these goals, seeks to ensure that all nations and people reach and are included in the envisaged goals. The 2030 Agenda, which consists of 17 Sustainable Development Goals and 169 related goals, aims to “realize the human rights of all” and is firmly committed to human rights principles, including the Universal Declaration of Human Rights and international human rights treaties. In order for these goals to be achieved, particular attention should be given to vulnerable groups based on the principle of “Leave No One Behind.” Migrants constitute one of the groups in vul-

* Bu makale, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından 2022 yılında düzenlenen lisans öğrencilerine yönelik “İnsan Hakları” temalı makale yarışmasında ikincilik ödülü almıştır. Kör hakemlik sistemiyle incelenen ve iki hakemin olumlu görüşünü alan makalenin Dergimizde ayrıca yayımlanması uygun bulunmuştur.

** Lisans Öğrencisi, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, zeynepbaysar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0544-5207> [Sorumlu Yazar]

*** Stajyer Avukat, İstanbul Barosu, ezgicvsoglu@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3840-7119>

**** Stajyer Avukat, İstanbul Barosu, ekingunaydin25@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2238-7977>

gruplardan birini de göçmenler oluşturmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) 10.7 göçe doğrudan referans yapmakla birlikte diğer hedefler ile göç arasında da doğrudan bir bağlantı kurulması mümkündür. SKA'nın göç özelinde dikkate alınması, göçmenler için insanlık onuruna yakışan hayat şartlarının ve imkanların sağlanması bakımından büyük bir önem teşkil etmektedir. Bu nedene de SKA'yı gerçekleştirmek için atılan adımlarda göçmen gruplarının özel ihtiyaçlarının dikkate alınması gerekir. Bu kapsamda, SKA hem uluslararası hukuk boyutunda hem Avrupa Birliği hukukunda hem de Türk hukukunda göz ardı edilemeyecek etkilere neden olmuş, bu amaçların sağlanması için önemli adımlar atılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Göçmen Hakları, Mülteci, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.

nerable situations. While Sustainable Development Goals (SDG) target 10.7 makes a direct reference to migration, it is possible to establish a direct link between other targets and migration. Considering SDGs in terms of migration is of great importance in terms of providing living conditions and opportunities that are worthy of human dignity for migrants. Therefore, the special needs of migrant groups should be taken into account in the steps taken to realize SDGs. In this context, SDGs have caused undeniable effects in international law, European Union law, and Turkish law, and significant steps have been taken to achieve these goals.

Keywords: Migration, Migrants, Migrant Rights, Refugees, Sustainable Development Goals.

GİRİŞ

Tarihsel süreç boyunca dünyadaki hemen hemen her ülke göçten etkilenmiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler (BM) Küresel göç verilerine göre; son 50 yıllık dönemde 175 milyonun üzerinde insan kitlesel olarak göç etmiştir. Dünya nüfusunun %3,6'sı uluslararası göçmenlerden oluşmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2014: 6-7). Göç olgusunun artan önemi nedeniyle zaman içerisinde bu alana ilişkin olarak düzenleme yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Özellikle 20. yüzyıldan sonra Birleşmiş Milletler bünyesinde göç hukukuna ilişkin çok çeşitli uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır. Bunun temelinde özellikle I. ve II. Dünya Savaşları ve neticesinde meydana gelen kitlesel göç hareketlerinin yarattığı toplumsal mağduriyetin giderilmesi amacı yatmaktadır. Bu çerçevedeki ilk örneklerden bir tanesi 1933 tarihli Mültecilerin Uluslararası Statüsüne Dair Anlaşma'dır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu sözleşmenin yerini, halen yürürlükte olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve bu sözleşmeye ilişkin 1966 tarihli New York Protokolü almıştır (Mani, 2009: 8).

1951 Cenevre Sözleşmesi, göç hukukundaki en temel belge olarak nitelendirilmektedir. Bu sözleşme, mülteci statüsündeki kişileri belirlemek için birtakım kriterlerin ve uluslararası hukuk çerçevesinde bu kişilerin korunmasını mümkün hale getiren normların kabul edildiği uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşmede mülteci statüsünü elde etme şartları, sözleşme sisteminde mülteci statüsü haricinde bırakılmaya ve mülteci statüsünün sona erdirilmesine ilişkin hükümler ve ev sahibi devlette mültecilerin haklarına ve yükümlülüklerine yönelik düzenlemeler yer almaktadır (Sütlüoğlu, 2021: 44-45).

Dolayısıyla uluslararası göç hukukundaki temel kaynaklardan birisi 1951 Sözleşmesi ve Protokolüdür. Sözleşme hükümlerinin pratikte uygulanması taraf devletlerin takdirine bırakılmış ve taraf devletler de ulusal mevzuatlarını bu doğrultuda oluşturmuştur. Ancak devletler kendi menfaatleri doğrultusunda sözleşmeyi farklı yorumlamış, çekinceler koymuş ve bu sebeple uluslararası alanda ortak bir koruma sisteminden ziyade dağınık ve parçalı bir sistem ortaya çıkmıştır. Türkiye de Sözleşmeye taraf devletlerdendir. Protokolü kabul etmiştir ancak coğrafi çekince koymuştur. Dolayısıyla, coğrafi çekince ile bu Sözleşme Türkiye’de de uygulanmaktadır.

Bu dönemden sonra devletlerdeki göç hukukuna ilişkin olarak uluslararası düzenleme yapma yönündeki isteksizlik nedeniyle Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde göçe ilişkin düzenlemelere 1990’lı yıllara kadar pek fazla rastlanmamaktadır. 1990’lı yılların sonunda uluslararası göçle ilgili çalışmalar yavaş yavaş başlamıştır. Bu döneme kadar yapılan çeşitli düzenlemelerin yanı sıra devletler, 25 Eylül 2015 yılında BM Genel Kurulu’nda tüm ülkeler tarafından 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemini kabul edilmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, önce bir gündem ve daha sonra ilkeler şeklinde yayımlanmıştır. 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı ve 169 ilgili hedeften oluşan 2030 Gündemi, tüm ulusların ve insanların öngörülen amaçlara ulaşmasını ve bu hedeflere dahil edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır (International Organization for Migration [IOM], 2018a: 12). 2030 Gündemi kapsamında belirlenen “Kimseyi Geride Bırakma” sloganı, bu amaçlara ulaşılması için hassas durumdaki gruplardan birini oluşturan göçmenlere ve göçmenlerin ihtiyaçlarına da özel önem verilmesini gerektirmektedir. Bu, 2030 Gündemi’nin insan hakları ilkeleriyle sıkı sıkıya bağlantısının doğal bir sonucunu oluşturmaktadır.

Bu makale kapsamında 2030 BM, SKA ve göç ilişkisi incelenmektedir. Bu kapsamda SKA hakkında genel bir açıklama yapıldıktan sonra göçe doğrudan referans yapan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) 10.7 ve göç ile doğrudan bağlantılı olan diğer hedefler detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Son bölümde ise, SKA'nın uluslararası hukuk, Avrupa Birliği (AB) hukuku ve Türk hukuku üzerindeki etkileri ve bu amaçların sağlanması için atılan adımlar değerlendirilmektedir. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE GÖÇ

A. GENEL OLARAK

Küresel Hedefler olarak da bilinen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak, 2030 yılına kadar tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak, dünyadaki yaşam standardını arttırmak, iyi yaşam standartlarına herkesin ulaşmasını sağlamak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, açlığa son verilmesi, dünyadaki enerji kaynaklarının doğru şekilde kullanılması gibi amaçlar için evrensel bir eylem çağrısı olarak kabul edilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2022).

2030 Gündeminin temel özellikleri evrensellik, kapsayıcılık ve ortaklıklara yaptığı vurgudur. Uluslararası toplumun sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ortak sorumluluğunun bir sonucu olarak SKA, kalkınmayı teşvik etmekte küresel ortaklık çağrısında bulunmaktadır. Sorunların ancak bütüncül bir yaklaşımla etkin bir şekilde ele alınabileceği kabul edilmektedir. Devletler bu kapsamda belirledikleri 17 amacı 2030 yılına kadar, sadece şu an yaşayan nesil için değil, gelecek jenerasyonlar için de gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler (IOM, 2018a: 12).

Bu hedeflerin hem başlaması hem sonuçlanması çok fazla paydaşı ilgilendirmektedir. SKA sadece devletleri değil, şirketleri, akademik kurumları ve uluslararası kuruluşları da muhatap almaktadır. Dolayısıyla, BM SKA'yı tanıtırken ve ortaya koyarken bu amaçlara ulaşılmasını dünyada yaşayan tüm insanların sorumluluğu olarak ifade etmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 5).

Resim 1. Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar

Kaynak: Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar, 2022

SKA'nın "Kimseyi Geride Bırakma" sloganı, sürdürülebilir kalkınmanın kapsayıcı olması için açık bir çağrıdır (Migration Data Portal, 2022). Bu göçmenlerin de SKA kapsamında özel olarak dikkate alınmasını gerektirir. Özellikle, 2030 Gündemi'ndeki göçün temel taşı olan hedef 10.7, "güvenli, düzenli ve sorumlu göçün kolaylaştırılması" ve "iyi yönetilen göç politikalarının" uygulanması çağrısında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, diğer SKA da göçmenlerin ekonomik değerini tanıyan bir dizi hedef içermektedir (Foresti vd., 2018: 7).

B. GÖÇ İLE BAĞLANTILI HEDEFLER

"Eşitsizliklerin azaltılması" başlıklı Amaç 10 kapsamında yer alan Hedef 10.7'de göçe doğrudan referans yapılmaktadır. Ancak bunun yanı sıra, 17 amaçtan en az 10'u doğrudan göç veya hareketlilik ile ilgili hedef ve göstergeler içermektedir. Bunlardan, işgücü göçü (8.7 ve 8.8), uluslararası öğrenci hareketliliği (4.b), insan kaçakçılığı (5.2, 8.7 ve 16.2), havaleler (10.c), yasal kimlik (16.9) ve göç verileri (17.18) konularına ilişkin hedefler de göç ile doğrudan bağlantılıdır. Göç, aynı zamanda, 2030 Gündemi genelinde, SKA'nın 17'sinin tamamıyla ilgili olan ve kesişen bir konudur. Bu nedenle, 2030 SKA ve göç ilişkisinin incelenmesinde, göçe doğrudan yapılan atıfların ötesine geçerek uygulama ve gözlem yoluyla göç ile her bir amaç ve hedef arasındaki karşılıklı destekleyici ilişkiyi kabul etmek ve ele almak önemlidir.

(Migration Data Portal, 2022). Bu makalede, özellikle göç ile doğrudan bağlantısı olan hedeflerin kapsamında bulunduğu amaçlar çerçevesinde göç ve SKA arasındaki ilişki incelenmektedir.

1. SKA 3: Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam

Sağlık, 20 yılı aşkın bir süredir uluslararası kalkınma bakımından merkezi bir konumda kabul edilmektedir. Bu doğrultuda ya evrensel olarak ya da belirli nüfus alt gruplarına odaklanarak (örneğin, yoksullar veya kadın ve çocuklar) hastalık ve ölüm oranlarını azaltmak için büyük çabalar sarf edilmektedir. 2000 yılında kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH), sağlıkla ilgili 2015 yılına kadar ulaşılması gereken üç hedef içermektedir: çocuk (5 yaş altı) ölüm oranlarının azaltılması (BKH 4), anne ölümlerinde azalma ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim (BKH 5) ve HIV/AIDS, tüberküloz ve sıtma gibi hastalıklarla mücadele (BKH 6). Küresel olarak bu üç sağlık hedefinden BKH 6 gerçekleştirilme yolundadır. Ancak hem çocuk hem de anne ölümleri önemli ölçüde azalmış olsa da, hala ilgili hedeflere ulaşma yolunda önemli adımlar atılması gerekmektedir (Buse ve Hawkes, 2015: 1).

2015 yılında, BKH'nin yerini SKA almıştır. Herkes için her yaşta sağlıklı ve kaliteli yaşamı güvence altına almayı amaçlayan SKA 3, BKH'nden çok daha geniş kapsamlıdır (Buse ve Hawkes, 2015: 1). SKA 3'ün tüm insanlar için geniş bir sağlık ve esenlik yelpazesini kapsayan 13 hedefi dört ana başlıkta özetlenebilir: sağlık sorunları, aile planlaması, trafik kazalarının azaltılması ve çevre kirliliğinin azaltılması (Tulloch vd., 2018: 103; Gonçalves, 2021: 98).

Göçmenlerin sağlığının ele alınması, sosyal ve ekonomik kalkınmanın bir ön koşuludur. Çünkü göçmenlerin sağlığı, çalışmak, üretken olmak ve topluma katkıda bulunmak için temel bir ön şarttır (IOM, 2018a: 36; Barragan vd., 2017: 42). Küresel göç, göçmenlerin sağlığı ve onların sağlık ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelik sistemler açısından hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Göçmenler, gelir getirici fırsatlara erişim, daha iyi barınma ve beslenme, daha gelişmiş bir sağlık hizmeti ve güvenlik standardına erişim yoluyla daha iyi bir sağlık durumuna sahip olabilirler. Bununla birlikte, göç sürecinde birçok riskle karşı karşıya kalan göçmenler, genellikle gittikleri ülkelerdeki kısıtlayıcı politikalar, ayrımcılık ve göçe duyarlı sağlık sistemlerinin ve sektörler arasında yardımcı politikaların eksikliği nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde engellerle karşılaşabilmektedirler (Barragan vd., 2017: 40). Göçmenlerin ve mültecilerin sağlık sorunları varış ülkesindeki nüfusun sorunlarına

benzer olsa da, mevcut olduğu ölçüde, istatistikler genellikle göçmenlerin ve mültecilerin sağlık sorunlarının, sonuçları bakımından, daha riskli olabileceğini ve bazı hastalıklarda daha yüksek yaygınlık görülebileceğini göstermektedir (World Health Organization [WHO], 2017: 2). Bu nedenle, SKA 3'e yönelik ilerlemenin kapsayıcı olmasını sağlamak için göçmenlerin özel sağlık ihtiyaçlarının sağlık hedefleri kapsamında genel olarak ele alınması gerekmektedir.

Hedefler 3.1, 3.2 ve 3.7, cinsel sağlık ve üreme sağlığına odaklanmaktadır. Göçmen kadın ve kız çocukları bu konulara ilişkin olarak, genellikle uygun sağlık hizmetlerine, bilgi ve eğitime erişimden yoksundurlar. Bu özellikle de insan kaçakçılığına maruz kalmış veya düzensiz göçmen durumunda olanlar veya istismar, cinsel ya da toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru olanlar bakımından daha önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu kişiler genellikle istenmeyen gebelik, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, anne, çocuk ve yeni doğan ölümleri ve belirli psikolojik sağlık sorunları gibi olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (IOM, 2018a: 37). Bu hedefler doğrultusunda, 2030 yılına kadar tüm ülkelerde anne, yeni doğan ve 5 yaş altı çocuk ölüm oranını düşürmek ve ayrıca "aile planlaması, bilgilendirme ve eğitime yönelik olanlar dahil, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine evrensel erişimi [sağlamak] ve üreme sağlığını ulusal stratejilere ve programlara entegre etmek" (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 34) amaçlanmaktadır.

Hedef 3.3, bulaşıcı hastalıklara yoğunlaşmaktadır. Göçmenler hijyen, beslenme, yaşam koşulları, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal koruma gibi faktörler nedeniyle tüberküloz, HIV/AIDS, sıtma gibi bulaşıcı hastalıklara karşı daha hassas durumdadırlar. Sıklıkla hareket halinde olmaları nedeniyle genellikle öngörülen tedavi prosedürleri tamamlanamamakta, rutin veya önleyici bakım sağlanamamakta ve bu kişiler hakkında güvenilir tıbbi kayıtlar tutulamamaktadır (IOM, 2018a: 37). Bulaşıcı olmayan hastalıklara odaklanan SKH 3.4 ise, bu hastalıklardan kaynaklanan ölümleri azaltmayı ve ruh sağlığını desteklemeyi amaçlamaktadır (Gonçalves, 2021: 98). Göçmenlerin büyük çoğunluğunun, göç yolculuklarına çıktıklarında genç, zinde ve sağlıklı olduğunu gösteren kapsamlı kanıtlar bulunmaktadır. Öte yandan, göç sürecinin kendisi, güvenli olmayan seyahat, hastalık epidemiyolojisindeki¹¹ değişiklikler, kötü beslenme veya yaşam koşulları ve psikososyal stres nedeniyle bazı göçmen grupları diyabet ve koroner arter hastalığı gibi çeşitli bulaşıcı

¹¹ **Epidemiyoloji**, popülasyonda hastalıkların sıklığını, dağılımını ve hastalık oluşumunu etkileyen faktörleri inceleyen ve bu hastalıklara karşı hedefleri ve yöntemleri belirleyen bilim dalıdır.

olmayan hastalıklar için artan riskle karşı karşıya kalmaktadır. Zorla yerinden edilme, insan kaçakçılığı veya transit geçiş ve yerleştirme sırasındaki travmatik koşullar veya akıbetleri hakkında uzun süre belirsizlik içinde yaşamak da göçmenlerin ruh sağlığı ve esenliği üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Ayrıca, gittikleri ülkelerdeki ailelerinden uzak yaşam ve çalışma koşulları, özellikle kronik tıbbi rahatsızlıkları olanların yeterli, uygun ve sürekli sağlık hizmetlerine erişememeleri ve alternatif tıp uygulamalarına güvenmeleri göçmenlerin genel sağlık durumunu etkileyebilmektedir (IOM, 2018a: 38; Barragan vd., 2017: 43).

SKH 3.b aşılara ve temel ilaçlara ilişkindir. Göçmenler ve ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, hedef ülkedeki ev sahibi toplulukla birlikte, sürü bağışıklığının sağlanması için ulusal programda sunulan tüm aşılar için hedef nüfusa dahil edilmelidir. Göçmenlerin de bu programlara dahil edilmesinin önemi COVID-19 salgını ile bir kez daha görülmüştür. Bununla birlikte, göçmenlerin temel ilaçlara erişiminin sağlanması da herkes için sağlık amacına ulaşmak bakımından önemlidir (IOM, 2018a: 38). Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak ilaç ve aşılarda araştırılmasını ve geliştirilmesini desteklemek ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPS) ve Kamu Sağlığına İlişkin Doha Deklarasyonu'na göre ilaç ve aşılara erişimi kolaylaştırmak bu hedef kapsamında atılması gereken adımlar arasındadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 35).

“Mali riskten korumayı, kaliteli temel sağlık bakım hizmetlerine erişimi ve herkesin güvenli, etkili, kaliteli ve karşılanabilir zaruri ilaç ve aşılara erişimini de kapsayan genel sağlık sigortasını oluşturulmak” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 34) amacı ise SKH 3.8 kapsamında düzenlenmektedir. Göçmenlerin tüm göç döngüsü boyunca kaliteli hizmetlerin ve sosyal korumanın sürekliliğini garanti eden sağlık sigortası programlarına dahil edilmesi önem teşkil etmektedir. Birçok göçmen, özellikle düzensiz durumda olanlar ve yerinden edilmiş kişiler, sağlık hizmetlerine yönelik yasal, politik ve finansal kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Resmi erişimleri olsa bile, kültürel ve dilsel engeller ile damgalanma korkusu ve yapısal engeller nedeniyle sağlık hizmetlerini kullanmakta sıklıkla güçlük çekmektedirler. Göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarını anlamak ve göçmenlerin sağlığına ilişkin değişkenleri izlemek için veri toplama ve gözetim mekanizmaları geliştirmek önemlidir (IOM, 2018a: 36; IOM, 2018b). Bunun başarılması, göçmenler için diğer sağlık hedeflerine ulaşılmasına da katkıda bulunacaktır.

Göç ile doğrudan bağlantısı bulunan hedeflerden biri olan SKH 3.c ise, “özellikle en az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan küçük ada devletleri olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde sağlık finansmanını ve sağlık işgücünün işe alımını, geliştirilmesini, eğitimini ve idamesini kayda değer miktarda artırmayı” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 34) gerektirir. Sağlık çalışanlarının göçünün farklı ülkelerdeki sağlık sistemleri üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Bu nedenle, bu hedef, Dünya Sağlık Örgütü’nün yaptığı gibi, sağlık personelleri için etik işe alım kuralları da dahil olmak üzere iyi tasarlanmış politikaların uygulanmasını içermektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi yolunda atılan adımlar, aynı zamanda, küresel sağlık işgücünün dağılımını iyileştirmeye ve sağlık çalışanı eksikliklerini gidermeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sağlık personelinin eğitimi yoluyla menşee ülkelere geri dönen göçmenler, bu ülkelerin sağlık sistemlerinin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (IOM, 2018a: 37).

Hedef 3.d ise, “Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerin ulusal ve küresel sağlık risklerine karşı erken uyarı, riski azaltma ve risk yönetimi kapasitelerini güçlendirmek” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 35) çağrısında bulunmaktadır. Bu, Uluslararası Sağlık Tüzüğü (UST) kapsamında tüm ülkelerin sağlıkla ilgili acil durumlara hazırlığının ve yönetim kapasitesinin güçlendirilmesini gerektirmektedir. Günümüzde seyahatlerin hacmi, hızı ve kolaylığı, sınır ötesi hastalık kontrolü için yeni zorluklar ortaya koymaktadır. Salgınları önlemek, tespit etmek ve bunlara yanıt vermek için göçü ve hareketliliği anlamak büyük öneme sahiptir (IOM, 2018a: 37).

2. SKA 4: Nitelikli Eğitim

SKA 4, dünyanın birçok ülkesinde görülen eğitime erişim eksikliğiyle başa çıkmak için türünün üçüncü küresel taahhüdünü oluşturmaktadır. İlk girişim, herkes için “temel” eğitim çağrısında bulunan ve “Herkes için Eğitim” hareketinin temellerini atan 1990’daki Jomtien Konferansı olmuştur. Bunu BM Binyıl Kalkınma Hedefi (BKH) 2’nin tamamlaması izlemiştir. Her ikisi de özellikle 2015 yılına kadar küresel boyutta ilköğretime ulaşmayı hedeflemiştir (UN High Commissioner for Refugees [UNHCR], 2015: 2; Beiter, 2021: 128-129). SKA 4 ise, 2030 yılına kadar kapsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmeyi öngörmek suretiyle kapsam olarak çok daha geniştir. İlk iki girişimin odak noktası evrensel ilköğretimin başarısı iken, SKA 4 ayrıca orta

öğretimin tamamlanmasını da öngörmektedir (Beiter, 2021: 129). Eşitliğe ve hassas durumdaki grupların dahil edilmesine yoğunlaşmanın yanı sıra, SKA 4 hedefleri, okuryazarlık ve öğrenmeye vurgu yaparak çocukluğun erken dönemlerinden yüksek öğretime kadar tüm eğitim döngüsünün tamamlanmasına yöneliktir (UNHCR, 2015: 2). Eğitime erişim, eşitlik ve yaşam boyu eğitim fırsatları olmak üzere üç temel tema altında düzenlenen, 10 hedeften oluşan SKA 4, nitelikli eğitimin iyileştirilmesi ve geliştirilmesiyle yoksulluğun azaltılması, nitelikli istihdam, ekonomik büyüme, cinsiyet eşitliği gibi diğer amaçları da ileri taşıma potansiyeline sahiptir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 49). Geçtiğimiz on yılda, özellikle kız çocukları bakımından, eğitime erişimin ve okula kayıt oranlarının artırılmasına yönelik büyük ilerleme kaydedilmiştir. Ancak bununla birlikte, 2018 UIS verilerine göre, yaklaşık 258 milyon çocuk ve genç hala okula gitmemektedir ki bu da okul çağındaki küresel nüfusun yaklaşık beşte birine denk gelmektedir (UNESCO Institute for Statistics, 2022).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), SKA 4'ün planlanmasında ve küresel düzeyde yaygınlaştırılmasında aktif olarak yer almaktadır. Bu kapsamda, BMMYK'nin diğer beş BM kuruluşu (UNESCO, UNICEF, BM Kadın, UNDP, UNFPA) ve Dünya Bankası ile birlikte eş-düzenleyicisi olduğu Mayıs 2015'te Kore Cumhuriyeti'nin Incheon kentinde düzenlenen Dünya Eğitim Forumu'nda Incheon Deklarasyonu ve Eylem Çerçevesi ile SKA 4 somutlaştırılmıştır (Beiter, 2021: 131; UNHCR, 2015: 1).

Göç özelinde SKA 4, özellikle göçmenler, mülteciler ve yerinden edilmiş diğer nüfusu içeren bir grup olan “hassas durumlarda” olan çocukların ihtiyaçlarını karşılama amacına atıfta bulunur. Bu bağlamda, göçmen çocuklar, mülteciler, geri dönen ve yerinden edilmiş kişiler de dahil olmak üzere göçün tüm aşamalarında ve tüm göçmen grupları için ilk, orta ve yüksek öğretime erişimin teşvik edilmesi ve eğitim kalitesinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra, SKH 4.1 kapsamında iş piyasasına ve insana yakışır işe erişimi kolaylaştırmak amacıyla orta öğretim ile mesleki veya teknik beceriler ve eğitim fırsatları arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi de önem arz etmektedir (IOM, 2018b). Bu bağlamda, SKA 4, mültecilerin ve vatansız çocuklar ve gençlerin gelecekteki 15 yıl içinde ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim sektörünün planlanmasında, geliştirilmesinde ve izlenmesinde hesaba katılmasını sağlamak için kritik bir fırsat penceresini temsil etmektedir (UNHCR, 2015: 1). Göçmen çocukların eğitimi, sadece SKA 4'ün gerçekleştirilmesi için değil, aynı

zamanda daha geniş anlamda diğer birçok SKA'nın da gerçekleştirilmesi, bu bağlamda daha iyi geçim kaynakları ve sağlık koşulları, cinsiyet eşitsizliklerinde azalma gibi ekonomik ve sosyal yararlar elde etmek için esastır.

Ancak, mülteci, vatansız ve yerinden edilmiş çocuklar ve gençler için akredite edilmiş, kaliteli eğitim hizmetleri sağlamak, özellikle son birkaç yılda eşi görülmemiş zorla yerinden edilme oranı göz önünde bulundurulduğunda, çatışmalardan etkilenen ortamlarda önemli bir zorluk teşkil etmeye devam etmektedir (UNHCR, 2015: 3). BMMYK'nin 2020 Eğitim Raporuna göre, mültecilerin ilköğretime kayıt oranı %77, ortaöğretime kayıt oranı %31 ve yükseköğretime kayıt oranı ise yalnızca %3'tür. Bunun yanı sıra, okul çağındaki tüm mülteci çocukların %48'i okula gitmemektedir (UNHCR, 2020: 9).

Göçmen çocukların eğitime erişiminin önündeki engellerin kaldırılması ve aldıkları eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu, göçmenlerin özellikle zorluklarla karşı karşıya kaldığı eğitime ücretsiz erişimin sağlanması, eğitimde eşitsizliğin giderilmesi, kaliteli eğitim programlarına erişim düzeylerinin yükseltilmesi ve okuryazarlık oranının artırılması yoluyla SKA 4 kapsamındaki hedefler yoluyla gerçekleştirilebilir. SKA 4'ün birçok hedefine ilişkin olarak göç ile bağlantı kurulabilmesi mümkündür. Bu doğrultuda SKH 4.2, göçmen çocukların ilkokula hazırlanmak için gerekli olan kaliteli erken çocukluk eğitimine dahil edilmelerini amaçlamaktadır. Ancak SKH 4.1 ve 4.5'te öngörülen hedeflere aykırı olacak şekilde, göçmen çocuklar genellikle dilsel veya sosyoekonomik engeller nedeniyle eğitimden dışlanmaktadır. Bu nedenle SKH 4.5, hassas durumda olan çocuklar da dahil olmak üzere, hassas durumdaki kişiler için tüm eğitim seviyelerine ve mesleki eğitime eşit erişim sağlamak için çağrıda bulunur. SKH 4.7 ile uyumlu, sosyal ve duygusal öğrenme, insan hakları ve vatandaşlık eğitimine odaklanan bir okul müfredatı, göçmen çocuklar ile hedef ülkedeki çocuklar arasındaki kültürlerarası anlayışı geliştirerek göçmenlerin çevrelerine dahil edilmelerini destekleyebilir (Nicolai, 2018: 87). SKH 4.3 ve 4.4 uyarınca ise, teknik, mesleki ve yüksek öğretime eşit eğitim erişiminin sağlanması ile "2030'a kadar istihdam, insana yakışır işler ve girişimcilik için teknik ve mesleki beceriler de dâhil olmak üzere gerekli becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısını önemli ölçüde artırmak" (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 49) hedeflenmektedir.

Hedef ülke hükümetleri, SKH 4.a, 4.2 ve 4.5 hedeflerini tam olarak gerçekleştirmek amacıyla, göçmen çocuklara yönelik eğitimi kolaylaştıran programlar uygulayabilmek için uluslararası ve ulusal kuruluşlarla ortaklık yapmalıdır. Uluslararası Göç Örgütü, Avrupa Komisyonu'nun sağladığı fonla Yunanistan'da 2.500 mülteci ve göçmen çocuğun okula dönmesine yardımcı olmuştur. Bu proje, çocukların okullara ulaşımının ve okul araç-gereçlerinin dağıtımının finanse edilmesini destekleyerek Yunan makamlarına eğitim yönetiminde yardımcı olmaktadır (Starfield, 2017: 136).

Bunlara ek olarak, göç ile doğrudan bağlantılı olan bir diğer hedef olan SKH 4.b ise, değişim programları ve diğer öğrenci hareketliliği türleri dahil olmak üzere yurtdışındaki yüksek öğrenime kayıt için bursların artırılması amacına yöneliktir (IOM, 2018b). SKH 4.b; “2020’ye kadar gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki mesleki eğitim, bilgi ve iletişim teknolojileri, teknik, mühendislik ve bilimsel programları kapsayan yükseköğrenim programları için en az gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve Afrika ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelere sunulan burs sayısını dünya çapında önemli miktarda [artırmayı]” hedeflemektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 49). Birbiriyle örtüşen birden fazla tanımı olan “uluslararası öğrenci” ifadesi, 2015 yılından bu yana UNESCO, Avrupa Birliği, OECD ve EUROSTAT tarafından “uluslararası hareketli öğrenci” olarak kabul edilmektedir. Uluslararası öğrenci sayısına ilişkin güncel küresel bir tahmin bulunmamakla birlikte 2000 yılında 2 milyon olan uluslararası öğrenci sayısı 2019’da 6 milyonun üzerine çıkmıştır (Migration Data Portal, 2022; Global Migration Data Analysis Centre [GMDAC], 2018: 24). Bu öğrencilerin yarısından fazlası Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Avustralya, Fransa, Almanya ve Rusya Federasyonu olmak üzere bu altı ülkedeki eğitim programlarına kayıtlıdır. Uluslararası öğrenci gönderen ülkeler arasında ise Çin, Hindistan, Almanya, Güney Kore, Nijerya, Fransa, Suudi Arabistan ve birkaç Orta Asya ülkesi önde gelmektedir (GMDAC, 2018: 24). Hedef 4.b, uluslararası öğrenci hareketliliğini arttırmak amacıyla mevcut sınır ötesi bursların sayısında artış yapılması çağrısında bulunmaktadır. Öğrenci hareketliliğinin teşviki, eğitim için göç eden göçmenlerin sayısını artırarak en az gelişmiş ülkelere ve diğer yetersiz hizmet alan bölgelerden gelen insanlar için yüksek öğrenim fırsatları sağlar. SKH 4.b’ye ulaşmak, bunu teşvik edecek iyi yönetilen göç politikaları varsa, göçmenlerin bilgi ve becerilerini arttırmaya da yardımcı olur (IOM, 2018a: 23).

3. SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

2000 yılındaki BM Binyıl Zirvesi sonucunda kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde (BKH) cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesini teşvik etmek, BKH 3 kapsamında ele alınmıştır. SKA 5'e kıyasla daha dar kapsamlı olan BKH 3, 2005 yılına kadar ilk ve ortaöğretimde ve 2015 yılına kadar tüm eğitim seviyelerinde cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. 2030 SKA'nın geliştirilmesine yol açan 2012 tarihli BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nın sonuç belgesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini hem insan haklarının temel bir ilkesi hem de kapsayıcı ve insan merkezli sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak kabul etmektedir. SKA 5, kendisinden öncekilere kıyasla, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadın ve kızların güçlendirilmesi amacını, kadınların ve kız çocuklarının sosyal, ekonomik ve siyasi haklarıyla ilgili hedeflerin hem sayısı hem de kapsamı açısından daha geniş bir şekilde ele almaktadır (Bayraktaroğlu-Özçelik, 2021: 163-164). Bu hedef, cinsiyet eşitliğinin temel bir insan hakkı olduğunu kabul etmektedir. Ancak, dünya çapında kadınların ve kız çocuklarının hala orantısız bir şekilde ayrımcı uygulamalardan ve şiddetten muzdarip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin küresel bir sorun olmaya devam ettiği gerçeğini de yansıtmaktadır (IOM, 2018a: 59).

Cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini sağlamayı hedefleyen SKA 5, Uluslararası Göç Örgütü için, tüm göçmenlerin ve toplumun haklarını koruyarak ve sosyoekonomik refahlarını en üst düzeye çıkararak göç yönetimini sağlamak bakımından kritik öneme sahiptir. Bu, özellikle göç etme konusunda karar vermeyi ve göç edebilmeyi etkileyen ayrımcı uygulamalara vurgu yaparak kadınları ve kızları etkileyen belirli zorlukların değerlendirilmesini gerektirir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için SKA 5 hedefleri, kanıta dayalı sistemler ve toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar oluşturmak konusunda kritik öneme sahiptir (Girard, 2017: 59).

Göçte toplumsal cinsiyet dinamikleri, erkek ve kadın göçmen akınlarındaki farklılıkların ötesine bakılmasını gerektirir. Dünya çapındaki göçmenlerin neredeyse yarısının kadın olması küresel akınlar açısından bir toplumsal cinsiyet dengesine işaret edebilecek olsa da, bu, kadınların göçünü karakterize eden temel sosyal kısıtlamalar veya önemli niteliksel farklılıklar hakkında yeterli kavrayış sağlamamaktadır. Örneğin, kadın ya da erkek olmak, cinsiyete bağlı eşitsizlikler ve ayrımcılığın bir sonucu olarak çok farklı göç yollarının izlenmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle,

göç politikalarını buna göre şekillendirmek için toplumsal cinsiyete dayalı gerçekleri geniş bir çerçevede değerlendirmek ve göçmen kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocukların farklı ihtiyaçlarını ele almak önemlidir (Girard, 2017: 59).

Hedef 5.4, “ulusal şartlara uyduğunda, kamu hizmetlerinin, altyapısının ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ile hane halkı ve aile içerisinde sorumluluk paylaşımının teşvik edilmesi yoluyla ücretsiz bakım ve ev işlerini tahakkuk ettirmek ve değer biçmek” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 66) çağrısında bulunmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışan göçmenlerin çoğu, kadınlar ve kızlardan oluşmaktadır. Düşük vasıflı göçmen kadınlar, göçmen erkeklere göre genellikle daha az düzenlemeye sahip ve daha az görünür sektörlerde çalışmakta ve bu da onları sömürü, işgücü ve insan hakları ihlalleri ve aynı zamanda cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet açısından daha fazla risk altına sokmaktadır. Bu hedefin ele alınması, ev hizmetlerinde çalışan göçmenlerin refahını, itibarını ve statüsünü yükseltecektir (IOM, 2018a: 41).

Göçmen ve özellikle mülteci kadın ve kız çocukları göç sürecinin her aşamasında şiddete maruz kalabilmektedir. Cinsel veya toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınları ve kızları göç etmeye zorlayabilmektedir. Göçmen kadınlar ve kız çocukları, göç yolları boyunca ve hedef ülkelerde genellikle fiziksel, cinsel ve psikolojik istismar veya şiddet riski altında kalmaktadırlar. Erkeklere kıyasla, göçmen kızların ve özellikle düzensiz göçmenlerin ve genç göçmenlerin insan kaçakçılığına veya cinsel istismara maruz kalma olasılıkları daha fazladır (O’Neil vd., 2018: 71). Dünya çapında insan kaçakçılığı vakalarının kesin sayıları bilinmemekle birlikte örneğin, dünya çapında tespit edilen tüm insan kaçakçılığı mağdurlarının %71’ini kadınlar ve kız çocukları ve cinsel istismar amacıyla gerçekleştirilen insan kaçakçılığının mağdurlarının %96’sını kadınlar oluşturmaktadır (IOM, 2018a: 40). Göç ile doğrudan bağlantılı hedefler arasında olan SKH 5.2 kamusal ve özel alanlarda, tüm kadınlara ve kız çocuklarına yönelik, insan kaçakçılığı, cinsel ve her türlü istismar dâhil, şiddetin her türünü yok etmeyi amaçlamaktadır (IOM, 2018a: 40; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 66).

Çocuk evliliği, erken yaşta evlilik, zorla evlendirilme ve kadın sünneti gibi tüm zararlı uygulamaları ortadan kaldırmayı hedefleyen SKH 5.3 de göç ile ilişkilendirilebilir. Kadın sünneti veya zorla evlendirme gibi uygulamalara maruz kalan kızlar, göçü bir kaçış yolu olarak kullanabilmektedirler. Bunun yanı sıra, göç ettikleri yeni

yerlerde de kızlar ve genç kadınlar farklı sosyal normlara ve uygulamalara (kadın sünneti dahil) maruz kalabilmektedirler. Ayrıca, göçmen topluluklar, özellikle göçün getirdiği belirsizlik nedeniyle kızların güvenliklerinin tehlikede olması veya ekonomik zorluklar karşısında erken yaşta evliliği çare olarak kabul edebilmektedir (O'Neil vd., 2018: 71). Fakat özellikle çocuk evlilikleri ve çok eşlilik, hedef ülkelerde bu evliliklerin tanınması bakımından önemli sorunları beraberinde getirmektedir.

Çocuk yaşta evlilik (veya erken evlilik) taraflardan en az birinin 18 yaşından küçük olduğu herhangi bir evlilik olarak tanımlanmaktadır.² Çocuğun tam, özgür ve aydınlatılmış rızası olmadığı için aynı zamanda bir tür zorla evlendirme olarak kabul edilen çocuk yaşta evlilik, çoğu zaman mağduru olan kız çocuklarının eğitimini engellemekte, sağlıklarını riske atmakta ve onları istismar ve yoksulluk riskine maruz bırakmaktadır. Çocuk yaşta evlilikler, Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme'nin 2. maddesi ve Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) 16. maddesinin 2. fıkrası tarafından yasaklanmıştır. Her iki belge de, bir evlenme yaşı belirtmeksizin, taraf devletlerin asgari bir evlilik yaşı belirlemeleri ve bu yaşın altındaki evliliklerin yasal bir etkisinin olmaması yönünde düzenleme getirmektedir. CEDAW ayrıca, sözleşmeye taraf devletleri, evliliklerin resmi bir sicile kaydedilmesini zorunlu hale getirmekle yükümlü kılmaktadır (Bayraktaroğlu-Özçelik, 2021: 184).

Son yıllarda, evlenme yaşını 18'e çıkararak, çocuk yaşta evlilikleri yasaklayan ve tüm evliliklerin kayıt altına alınmasını zorunlu kılan ulusal mevzuat değişiklikleriyle, dünya çapında çocuk evliliklerinin sayısı azalmış olsa da ekonomik, kültürel, dini ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak çocuk evlilikleri hala görülmektedir. Göçe ilişkin asıl sorun, kendi ülkelerinin kanunlarına göre yasal ve geçerli olarak çocuk yaşta evlenmiş göçmenlerin evliliklerinin bazı sonuçlarının göç ettikleri hedef ülkelerde tanınıp tanınmayacağına yöneliktir. Özellikle son yıllarda göçmen sayısındaki artışa bağlı olarak çocuk evliliklerin sayısında görülen artış, bazı ülkeleri bu tür evliliklerin tanınmaması konusunda ulusal mevzuatlarına açık hükümler koymaya yöneltmiştir.³ Bu kapsamda, uluslararası özel hukukun klasik bir tekniği olan somut olay ba-

² Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve Çocuk Hakları Komitesi, Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin 31 No'lu Ortak Genel Tavsiye Kararı/Çocuk Hakları Komitesinin Zararlı Uygulamalara İlişkin 18 No'lu Genel Yorumu, UN Doc CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18.

³ Bunlara örnek olarak: 2017 tarihli Çocuk Evlilikleriyle Mücadeleye Dair Alman Yasası, 2015 tarihli Hollanda Zorunlu Evliliği Önleme Yasası ve 2018 tarihli değişiklikler ile Bazı Uluslararası Evlilik ve Vesayet İlişkilerine İlişkin İsveç Yasası.

zında değerlendirme yoluyla yurtdışında kazanılan bir statünün tanınmasının kamu düzeni müdahalesi nedeniyle kısıtlanmasına yönelik istisnanın yerini zorunlu yasaklar almıştır (Bayraktaroğlu-Özçelik, 2021: 185-186).

Söz konusu ulusal mevzuatların amacı her ne kadar çocuk yaşta evlilikleri önlemek olsa da uluslararası özel hukuk açısından eleştirilere maruz kalmaktadırlar. Genel olarak, öncelikle bu tür bir yasak yurt dışında hukuken kazanılmış hakların korunması ilkesi ile aile hayatına saygı hakkının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra bu yönde bir yaklaşım, böyle bir evlenme geçerli olarak tanınmayacağı için buna bağlı olarak kadını boşanma hakkı, nafaka hakkı, veraset ve malvarlığı talepleri konusunda da korumasız bırakabilmektedir. Benzer sorunlar, aile birleşimi ve oturma izinleri konusunda da ortaya çıkabilmektedir. Bu aynı zamanda, hedef ülkeye yolculukları sırasında veya mülteci kamplarında kendilerini cinsel şiddet veya istismardan korumak için evlenme çağına gelmeden evlenmeyi kabul etmiş olan göçmen kadınlar gerçeğini de göz ardı etmektedir (Bayraktaroğlu-Özçelik, 2021: 186-187).

Bu bağlamda, yurtdışında hukuken tanınan bir çocuk evliliğinin tüm sonuçlarının tanınmasını tamamen reddetmek yerine, ulusal makamlara somut olayın koşullarını dikkate alma seçeneği sunan bir yaklaşım benimsenmelidir. Buna göre, çocuk evliliğinin belirli sonuçlarının tanınmasının, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3. maddesi ile güvence altına aldığı çocuğun yüksek yararı ilkesi kapsamında olacağı durumlar olabilir (Bayraktaroğlu- Özçelik, 2021: 187).

Buna ek olarak, benzer bir yaklaşımın çok eşlilik bakımından da benimsenmesinin gerektiği durumlar söz konusu olmaktadır. Çok eşlilik (poligami), bir erkeğin aynı anda birden fazla kadın ile evlenmesini ifade eder. Günümüzde İslam hukukunda görüldüğü gibi bazı Batı Afrika ülkelerinde de kanun ve/veya uygulama ile çok eşlilik kabul edilmektedir. Monogamiyi kabul eden ülkelerde evli bir erkeğin ikinci evliliğinin tanınması kamu politikası gerekçesiyle reddedilse de, bu evlilik yabancı bir ülkenin kanunlarına göre zaten yasal olarak gerçekleşmişse, böyle bir evliliğin sonuçlarının tanınmasının ikinci (veya üçüncü/dördüncü) eşin ve bu ilişkiden doğan çocukların belirli menfaatlerini güvence altına almak amacıyla somut olaya göre değerlendirilmesi gerekebilir (Bayraktaroğlu-Özçelik, 2021: 181).

Bununla birlikte, kadınlar ve kızlar gibi belirli bir göçmen grubunu yalnızca “hassas durumda” görmek göçün bu kişilere sağlayabileceği güçlendirici etkileri

gölgede bırakabilmektedir (IOM, 2018a: 40). Göç, kadınlar için bir güçlenme kaynağı olabilir; kadınların daha yüksek gelir elde edebilmesini sağlayacak eğitim ve mesleklere erişiminin artmasına, daha fazla özerkliğe ve gelişmiş sosyal ve ekonomik statüye sahip olmasına imkân sağlayabilir (O’Neil vd., 2018: 73). Bu nedenle, göçün kadınlara ve kız çocuklarına sunduğu eğitim ve ekonomik bağımsızlık gibi olumlu fırsatların da kadınların güçlenmelerini desteklemek için teşvik edilmesi gerekmektedir. Genel olarak, işçi hakları da dahil olmak üzere göçmen kadın haklarının korunması, onların kalkınma aracı olma potansiyellerini artıracaktır. Göçmen kadınların güçlendirilmesi; kadınlar için güvenli göçü teşvik ederek, göçmen kadınların özel ihtiyaçlarını gözetmek suretiyle Hedef 10.7’ye yönelik cinsiyete duyarlı bir yaklaşım benimseyerek ve ayrıca birçok başka hedefi göz önünde bulundurarak ele alınmalıdır. Bu aynı zamanda kadınların güçlendirilmesine ilişkin SKH 5.c, kadınların finansal hizmetlere erişiminin artırılmasına ilişkin SKH 5.a ve diğer hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik ilerlemeye yardımcı olacaktır (IOM, 2018a: 41).

4. SKA 8: İnsana Yakınsır İş ve Ekonomik Büyüme

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, 2019’da 245 milyonu çalışma çağında (15 yaş ve üzeri) olmak üzere dünya çapında 272 milyon uluslararası göçmen bulunduğunu tahmin etmektedir. Aynı yıldaki uluslararası göçmen işçi toplamı ise 169 milyondur (International Labour Organization [ILO], 2021: 20). İşgücü hareketliliği, küreselleşmenin belirleyici özelliklerinden biri haline gelmiştir. Göçmen işçiler, finansal, insan sermayesi ve diğer kaynakların transferi yoluyla hem menşe hem de hedef ülkelerin büyümesinde ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Vidal, 2017: 72).

Özellikle, işgücü hareketinin gitgide artan önemi göz önünde bulundurulduğunda, SKA 8 ve göç arasında önemli ilişkilerin olduğu gözlemlenmektedir. SKH 8.5, “2030’a kadar gençler ve engelliler dâhil tüm erkek ve kadınlar için tam ve üretken istihdam ve insana yakınsır işlere erişmek ve eşit işe eşit ücret [sağlanması]” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 102) amacı taşımaktadır. Bu kapsamda, göçe ilişkin olarak mülteciler, geri dönen göçmenler ve ülkesinde yerinden edilmiş kişiler dahil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere tüm göçmen gruplarının işgücü piyasası fırsatlarına erişimini sağlamak için istihdam yaratılmasına ilişkin olarak kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda,

kadınlar için istihdamı ve insana yakışır iş imkanlarını iyileştirmeye ve çalışmalarının ekonomik değerini arttırmaya odaklanmak, kadınların emeğine verilen değer eksikliğini potansiyel bir göç etmeni olarak ele almak ve kadın göçmen işçileri korumak amaçlanmaktadır (IOM, 2018b).

Göçün aynı zamanda işgücü bakımından olumlu etkileri de görülmektedir. Göçmenler tarafından menşe ülkelerine gönderilen havaleler, alıcı haneler tarafından işgücü kiralamak için kullanılabilir. Bunun yanı sıra menşe ülkedeki işgücü arzındaki değişiklikler, “kalanlar” için yeni istihdam fırsatları yaratılmasına yardımcı olabilmektedir. İşçi dövizleri ayrıca alıcı hanelerin ekonomik hareketliliğini destekleyerek daha fazla işgücü fırsatı vaat eden yerlere (özellikle tarımla ilgili olmayan) iç göçü teşvik edebilmektedir. Hedef ülkede, yüksek vasıflı işgücü göçü, iş kurma yoluyla göç edilen ülkedeki insanlar için yeni işler yaratabilmektedir (Mallett, 2018: 42). Göç ile doğrudan bağlantılı olan SKH 8.7 ise; “Zorla çalıştırmayı ortadan kaldırmak, modern köleliği ve insan kaçakçılığını bitirmek ve çocukların asker olarak kullanılması dâhil olmak üzere çocuk işçiliğinin en kötü türlerini yasaklamak ve ortadan kaldırmak üzere acil ve etkili tedbirler almak ve 2025’e kadar her türlü çocuk işçiliğini sona erdirmek” amacına odaklanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 102). Bu hedef kapsamında göç eden ve geride bırakılan çocuklar da dahil olmak üzere her türlü insan kaçakçılığı ile mücadele ve istismar riskini arttıracak hassasiyetlerin ele alındığı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir (IOM, 2018b).

SKA 8 kapsamında göç ile doğrudan bağlantılı olan bir diğer SKH 8.8 kapsamında ise, özellikle kadın göçmenler başta olmak üzere göçmen işçiler ve güvencesiz işlerde çalışan insanlar dâhil olmak üzere, tüm işçiler için çalışma haklarının korunması ve güvenli ve emniyetli çalışma ortamlarının teşvik edilmesi üzerinde durulmaktadır. Çalışma standartları da dahil olmak üzere uluslararası hakları destekleyen hak temelli bir yaklaşım benimsemek; çalışma koşulları, ücretler, sosyal koruma, iş güvenliği, göçmen statüsü ve sağlık hizmetlerine erişim de dahil olmak üzere ortak zorlukların ele alınmasına yardımcı olarak hassas durumdaki birçok göçmen işçinin durumunu iyileştirmeyi hedeflemektedir. Etik işe alım uygulamalarını güçlendirerek ve işe alım ücretlerini ortadan kaldırarak bu hedefe ulaşmak için atılan adımlar aynı zamanda insan kaçakçılığı, borç esareti ve zorla çalıştırmanın önüne geçilmesine de yardımcı olmaktadır (IOM, 2018a: 25).

5. SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması

SKA 10, ülkeler içinde ve arasında eşitsizliği azaltmayı amaçlamaktadır. Eşitsizlik birçok düzeyde ve birçok insan grubu arasında mevcuttur. Özellikle de COVID-19 salgını bu eşitsizlikleri arttırarak var olanları da pekiştirmiştir (Kruger, 2021: 318-319).

Bu bağlamda, sığınmacılar, mülteciler ve ülkesinde yerinden edilmiş kişiler de dahil olmak üzere nüfusun en alttaki yüzde kırklık kesimine yönelik, göçün potansiyel bir itici gücü olan yerel ve ulusal yoksulluğu azaltma ve gelir artışı sağlama politikalarına tüm göçmen nüfusun hak ve ihtiyaçlarını entegre etmek gerekmektedir. Maliye ve ücret politikalarının göçmenleri gözeterek göçmenler ile yerli nüfus arasındaki eşitsizliği arttırmaması amaçlanmalıdır. Tabiiyet, göçmenlik statüsü, etnik köken veya diğer ilgili faktörlere dayalı dışlama, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığını sona erdirmek ve göçmen nüfusların entegrasyon ihtiyaçlarının değerlendirilmesi de eşitsizliklerin giderilmesi hedefinin gerçekleştirilmesi için önemli bir yere sahiptir. Entegrasyon ihtiyaçları, sadece hedef ülkede değil, aynı zamanda geri dönen göçmenlerin menşe topluluklarına dahil edilmesi sürecinde de dikkate alınmalıdır (IOM, 2018b).

SKA'nın göçe doğrudan referans yaptığı SKH 10.7 uyarınca “planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanmasını da içerecek şekilde, insanların muntazam, güvenli, düzenli ve sorumlu biçimde göç etmesini ve hareketliliğini kolaylaştırmak” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 148) hedeflenmektedir.

Hedef 10.7, daha güvenli, daha düzenli ve daha sistemli göç için etkin göç yönetişiminin anahtar olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, göçü herkesin yararına yönetmek için küresel, bölgesel ve ulusal göç rejimlerine ve kapsamlı politika çerçevelerine duyulan ihtiyaca da vurgu yapmaktadır. Bu, göçmenlerin haklarına saygı duyan bir şekilde düzenli göçü teşvik etmeyi ve göçün hem göçmenlerin kendileri hem de tüm topluluklar ve ülkeler için olumlu kalkınma etkisinden yararlanmayı içermektedir (IOM, 2018a: 27).

Uygulamada, kapsamlı ve etkili göç yönetimi, çok çeşitli eylem alanlarını içermektedir. Göçü ana akımlaştırma ve kapasite geliştirme, göçmen haklarının korunması ve tüm göçmenlerin refahının teşvik edilmesi, göçmen topluluklarının

kalkınmasının sağlanması bu eylem alanlarına dahil olmakla birlikte etkin bir göç yönetişimi bunlarla sınırlı değildir. Mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler için özel programlar, aile birleşimini kolaylaştırma, düzensiz göçü ele alma ve düzenliliğe giden yolları sağlama, ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını ele alma, göçmen kaçakçılığına karşı koyma, yeniden yerleşimi kolaylaştırma, göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerini ve yeniden entegrasyonlarını sağlama ve kalıcı çözümler geliştirmek gibi eylem alanları da göç yönetişiminde üzerinde durulması önem teşkil eden konulardır (IOM, 2018a: 27).

SKH 10.c, “2030’a kadar göçmen işçi dövizî havale işlem bedellerini %3’ün altına [düşürmeye] ve bedeli %5’ten yüksek olan işçi dövizî havale yöntemlerini sona [erdirmeye]” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 149) odaklanmaktadır. Havaleler, göçmenlerin yaptığı çok yönlü, gönüllü ve özel para transferleridir ve hem gönderenler hem de alıcılar için birçok sosyal ve ekonomik fırsat sunarken birtakım sorunlar da yaratabilmektedir. Küresel havale akışları büyüktür (yaklaşık 450 milyar ABD doları tutarındaki havalenin 2017 yılında gelişmekte olan ülkelere aktığı düşünülmektedir) ve hatta geleneksel kalkınma finansmanı türlerini gölgede bıraktığı da görülmektedir (IOM, 2018a: 29).

Havale işlem maliyetleri yüksek olabilmektedir. Bu da havalelerin etkisini azaltarak göçmenlere yük olur ve resmi kanallardan havale gönderilmesini caydırabilir. Bu, düzenli olarak gönderseler de göçmen erkeklerden daha az miktarda para gönderdiklerinden, özellikle göçmen kadınları etkilemektedir. Hedef 10.c, işlem ücretlerini sınırlandırarak bu maliyetleri düşürmeyi amaçlamaktadır. Bu genellikle maliyet karşılaştırma araçları vasıtasıyla transfer pazarında rekabeti ve şeffaflığı artırmayı, sağlayıcıların arzını çeşitlendirmeyi ve böylece göçmenlerin bilinçli kararlar almasına yardımcı olmayı içermektedir (IOM, 2018a: 29).

Göçmen kadın, erkek ve aileleri tarafından göçmen dövizlerinin kazanıldığı, gönderildiği ve kullanıldığı koşulları iyileştirmek için bu hedefler hak temelli ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım benimsenerek gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, göçmen dövizî ile ilgili her türlü kalkınma girişimi bakımından göçmenler için finansal katılımı artırmanın önemi de kabul edilmeli ve bu amaçla finansal okuryazarlığın güçlendirilmesi ve güvenilir ve verimli finansal hizmetlere erişimin iyileştirilmesi gerekmektedir (IOM, 2018a: 29).

6. SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

SKA 16, devletleri “sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar tesis etmeye, herkes için adalete erişim sağlamaya ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmaya” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2019: 238) çağırılmaktadır. Bu doğrultuda, göçmenlerin daimî ikamet ve/veya vatandaşlık yoluyla uygun ve güvenli yasal statüye adil erişimlerinin sağlanması bu amaca ulaşılmasına yardımcı olmaktadır (Long vd., 2018: 166).

Göçmenlere daimî ikamet ve/veya vatandaşlık verilmesi, entegrasyonun teşvik edilmesine ve barışçıl ve kapsayıcı toplumların desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Daimî ikamet ve/veya vatandaşlık tanınmasındaki eksiklik nedeniyle bu kişilerin entegrasyonunda yaşanan sorunlar, örneğin adalete ve hizmetlere erişimi sınırlayarak, göçmenlerin toplumun tam anlamda üyeleri olmalarını engelleyebilir. Böyle bir entegrasyon teşvik edilmediği takdirde, göçmen ve ev sahibi topluluklar arasında gerilimler ve çatışmalar görülebilir. Dolayısıyla göç, kapsayıcı vatandaşlık politikalarıyla desteklenmezse, barışçıl ve kapsayıcı toplumlara doğru ilerleme güçleşebilir. SKA 16 bakımından, hukukun üstünlüğü ve adalete erişim konusunda SKH 16.3; organize suç konusunda SKH 16.4; yolsuzluk ve rüşvet konusunda SKH 16.5; duyarlı, kapsayıcı, katılımcı ve temsil edici karar verme konusunda SKH 16.7 ve yasal kimlik konusunda SKH 16.9 hedefleri ve göç arasında bağlantı kurulması mümkündür (Long vd., 2018: 166, 171-172). Bu bağlantıların göz ardı edilmesi, hedeflere ulaşılmasını tehlikeye atmak olacaktır.

Herkes için adalete eşit erişim çağrısında bulunan SKH 16.3'e doğrudan aykırı olarak, vatandaş olmayanlar adalet sistemi içinde eşit muamele görmek veya temsil edilebilmek için adli yardıma erişme konusunda sıkıntılarla karşılaşabilmektedirler (Long vd., 2018: 172). Bu hedef kapsamında, aynı zamanda, uluslararası hukuk ve standartlara uymak için göçmen gözaltı uygulamalarını düzenlemek ve gözlemlemek ve ayrıca göçmen küçüklerin gözaltında tutulmasını ortadan kaldırmak için ekstra özen göstermek gerekmektedir (IOM, 2018b).

Benzer şekilde, uzun süreli ve/veya ikinci nesil göçmenlerin siyasi katılımları da engellenebilmektedir. Bu durum karar almanın her düzeyde tam olarak temsili olmadığını anlamına gelir ki bu da duyarlı, kapsayıcı, katılımcı ve temsili karar alma konusundaki SKH 16.7'nin uygulanmasını doğrudan etkilemektedir (Long vd., 2018: 172). Göçmenleri içeren katılımcı yaklaşımlar teşvik edilmelidir; tüm göçmen türle-

ri, göç ve kalkınmayla ilgili karar alma sürecinin mümkün olduğu kadar çok yönüne aktif olarak dahil edilmelidir (IOM, 2018b).

Daimî ikamet ve vatandaşlığa kabul süreçleri genellikle belirsiz, bürokratik ve verimsizdir, bu da göçmenlerin başvurmasını zorlaştırır. Bu, başvuruları onaylama veya reddetme konusunda önemli bir idari ve takdiri güce sahip olan yetkililere yolsuzluk yapma fırsatı verir. Başvuranlar arasında hayal kırıklığına ve potansiyel gerilimlere yol açabilir. Dolayısıyla, yolsuzluk ve rüşvetin azaltılmasına ilişkin SKH 16.5'in ve etkili, hesap verebilir ve şeffaf kurumların geliştirilmesine ilişkin SKH 16.6'nın etkili bir şekilde uygulanması özellikle önem teşkil etmektedir (Long vd., 2018: 172).

SKA ve göç ilişkisi kapsamında göç ile doğrudan bağlantılı bir diğer hedef olan SKH 16.9 uyarınca, menşe ve hedef ülkelerde doğum kaydı ve yasal kimliğin kazandırılmasının sağlanması, göçmenlerin hizmetlere erişmesine ve vatandaşlık veya ikamet başvurusunda bulunmasına olanak sağlamada hayati bir ilk adımdır. Buna rağmen, küresel olarak doğumların yalnızca üçte ikisi kayıt edilmektedir (Long vd., 2018: 172). SKA'nın kabul edilmesinden bu yana, SKH 16.9'u desteklemek için uluslararası ve ulusal düzeyde önemli sayıda girişimde bulunulmuştur. Bu hedefe ulaşmak amacıyla uluslararası düzeyde BM veya Avrupa Birliği (AB) gibi kuruluşlar ve örgütler tarafından yapılan düzenlemeler ve girişimler ile ülkeler arasında yapılan çeşitli uluslararası sözleşmeler görülmektedir. Ulusal düzeyde ise ülkelerin kendi milletlerarası özel hukuk hükümlerinde ele aldıkları düzenlemeler mevcuttur (Corneloup ve Verhellen, 2021: 514-517, 528-530).

Ancak halihazırda mevcut olan uluslararası özel hukuk sözleşmeleri ve düzenlemeleri, yürürlüğe girmemiş olmaları, göçmenlerin menşe ülkeleri ile varış ülkeleri arasındaki ilişkide geçerli olmamaları veya yasal kimliğe ilişkin sorunlara gerçek anlamda değinmemeleri nedeniyle çok fazla pratik etkiye sahip değildir. Ayrıca, yasal kimliğin ispatına ilişkin uluslararası özel hukuk yöntem ve tekniklerinin göçten bağımsız durumlarda, göçle ilgili durumlardan daha farklı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Temel uluslararası özel hukuk hedeflerinden biri, sınır ötesi süreklilik ve uyumdur. Fakat Küresel Kuzey'deki devletler sınır ötesi çözümler aramak yerine kendi özel göç politikalarını izledikleri için, göç çoğu zaman yasal kimliğin kesintiye uğramasına ve hatta yok olmasına ve kanun önünde kişi olarak tanınma hakkının ihlaline yol açmaktadırlar (Corneloup ve Verhellen, 2021: 539).

Buna rağmen, SKA 16'nın asli hedeflerine ulaşmak açısından uluslararası özel hukuk araçlarının ve metodolojilerinin göç olgusuyla daha uyumlu hale getirilebilmesi için üç olası yol vardır:

- Göç bağlamındaki mevcut yasal kimlik sorunlarını etkin bir şekilde ele alabilmek için kamu/özel hukuk ayrımını bir kenara bırakmak;
- Uluslararası özel hukuka ilişkin mevcut uluslararası sözleşmeleri ve AB düzenlemelerini canlandırarak bunları geliştirmek ve
- Göç politikalarını yasal kimlik sorunlarından ayırmak gerekmektedir (Corneloup ve Verhellen, 2021: 539).

Göçmenler belgeleri olmadığında veya daha genel olarak vatandaşlık, ikamet veya yasal statüye (örneğin çalışma izni) erişemediklerinde resmi olmayan yollardan belge almaya başvurabilirler. Bu durum ise SKH 16.4'te belirtildiği gibi organize suçla mücadele çabalarını tehlikeye atabilir (Long vd., 2018: 172).

7. SKA 17: Amaçlar İçin Ortaklıklar

BKH 8'in halefi olarak kabul edilen SKA 17, tüm amaçların genel olarak uygulanmasını desteklediği için 2030 Gündemi'nin en araçsal amacıdır. BM üye devletlerinin uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırmak suretiyle, SKA'ya ulaşılması bakımından merkezi bir role sahiptir. Bu bağlamda adil, açık ve herkesin yararına olan evrensel kurallara dayalı ve hakkaniyetli bir iş birliği sistemi oluşturmak gerekmektedir. 2030 Gündemi'nin nihai olarak kabul edilmesinden önce Açık Çalışma Grubu tarafından kaydedilen ilerleme sırasında, SKA 17 kapsamında önerilen hedefler ticaret, finans, teknoloji, kapasite geliştirme, politika ve kurumsal tutarlılık, çok paydaşlı iş birlikleri ve veri, izleme ve hesap verebilirlik olmak üzere farklı temalar halinde düzenlenmiştir (Pasquot Polido, 2021: 544-545).

Araçsallığı ve merkezi rolü nedeniyle SKA 17'nin birçok hedefi ve göç arasında bağlantı kurabilmek mümkündür. SKH 17.3 bağlamında gelişmekte olan ülkelere çeşitli kaynaklardan ilave mali kaynak harekete geçirerek havale akışları ve diaspora⁴ yatırımları dahil olmak üzere göçle ilgili tüm finansal kaynakları uygun şekilde ha-

⁴ "Vaktiyle Yahudilerin, Yunanların ve Ermenilerin dağılmasını tarif eden diaspora kelimesi, artık 'göçmen', 'vatansız', 'mülteci', 'misafir işçi', 'sürgün topluluğu', 'yurt dışı topluluğu', 'etnik topluluk' gibi terimleri kapsayan daha geniş bir anlambilimsel alana" karşılık gelmektedir" (Yaldız, 2013: 290).

rekete geçirmek amaçlanmaktadır. SKH 17.9 ise devletleri ikili anlaşmalar ve dönüş göçü gibi konularda iş birliği de dahil olmak üzere, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde göç yönetimi konusunda uluslararası diyaloga ve kapasite geliştirmeye katılmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda hükümetleri, göçü kalkınma politikası ve programlarına dahil ederek daha etkin bir şekilde yönetme kapasitelerini geliştiren çabalarda bulunmaya yönlendirmektedir (IOM, 2018b).

SKH 17.16 kapsamında da göç yönetimini geliştirmek ve göç ile kesişen konuları ele almak için uluslararası kuruluşlar, hükümetler, sivil toplum, özel sektör ve diğerleri arasında çok paydaşlı iş birlikleri kurmak ve güçlendirmek hedeflenmektedir. Göç ile kesişen konulara etik işe alım, göçmen sağlığı ve sınır ötesi sağlık iş birliği ve göç, çevre ve iklim değişikliği ilişkileri örnek olarak gösterilebilir. Bu hedef aynı zamanda kalkınma konusunda iş birliğine katılabilmek için göçmenlerin kendilerinin kapasitelerinin güçlendirilmesini de desteklemektedir (IOM, 2018b).

Göç ile doğrudan bağlantı kurulabilecek bir başka hedef olan SKH 17.18, gelişmiş ülkeleri hedef almaktadır. Bu kapsamda gelişmiş ülkeler bakımından; “2020’ye kadar gelir, cinsiyet, yaş, ırk, göçmenlik durumu, engellilik, coğrafi konum ve ulusal bağlamda gerekli görülen diğer özelliklere göre ayrıştırılmış yüksek kaliteli, zamanlı ve güvenilir verinin elde edilebilirliğini kayda değer miktarda artırmak için, en az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan küçük ada devletleri de dâhil olmak üzere gelişmekte olan ülkelere verilen kapasite geliştirme desteğini artırmak” amaçlanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 253). Günümüzde, göç verilerinin miktarı, doğruluğu, güncelliği, zaman içinde ve ülkeler arasında karşılaştırılabilirliği ve erişilebilirliği konularında önemli eksiklikler vardır. Erişilmesi ve anlaşılması zayıf ve zor olan göç verileri, dünyanın dört bir yanında hassas ve akıllı göç politikalarının oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, dağınık veya yetersiz şekilde yayılan bilgiler de göçle ilgili kamusal tartışmaları çarpıtabilmektedir (IOM, 2018a: 30). Bu nedenle ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde en kritik ihtiyaçlardan biri, SKH 17.18’de tartışıldığı gibi veri toplama ve analizdir. Göçmenlere yönelik planlama, gözlem ve değerlendirmeler için veriler olmadan anlamlı bir eylemde bulunmak imkansızdır (Barragan vd., 2017: 52).

Belirli göç konularında, bu alanlarda kanıta dayalı politika oluşturmayı zorlaştıran ciddi bir nitelikli düzenli veri eksikliği bulunmaktadır. Örneğin, kayıt dışı ve düzensiz göçmenlere ilişkin güvenilir verilere erişilmesi, özellikle daha büyük bir

zorluk teşkil etmektedir. Bu, birçok ülkede göçmen nüfusun önemli bir bölümünü temsil ettiğinden, çok sayıda göçmeni istatistiksel olarak görünmez kılmakta ve düzensiz göçü yönetmeyi ve göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamayı zorlaştırmaktadır (IOM, 2018a: 31).

Ayrıca, göçmen statüsüne göre ayrıştırılmış verilere yönelik çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişim, eğitim ve sosyal koruma dahil olmak üzere yaşam standartları ve ayrıca göç verilerinin yaşa, cinsiyete ve diğer değişkenlere göre ayrıştırılması gibi konularda bilgi sağlamaya yardımcı olacaktır. Buna ek olarak SKH 17.18'in uygulanma sürecinin temel odak noktalarından biri de hassas durumda bulunan göçmen gruplarına daha iyi hizmet verebilmek için verilerin izlenmesinde daha fazla ayrıştırma yapılmasıdır. Bu, göçmenlerin durumları hakkında farklı boyutlar bakımından daha iyi veriler elde etme, yaşam koşullarının ve göçün sağlık, gelir, eğitim ve diğer alanları nasıl etkilediğinin daha iyi anlaşılmasına dair bir fırsat sunmaktadır. SKA, nitelik ve nicelik bakımından daha fazla göç verisi için acil bir ihtiyaç yaratmaktadır. Göçe ilişkin olarak göç yönetimi, iş gücü göçü, insan kaçakçılığı ve daha pek çok konuda durum böyledir (IOM, 2018a: 31).

II. BM 2030 SKA'NIN ETKİLERİ

A. ULUSLARARASI HUKUK

Tüm dünya liderleri bir araya gelerek geniş ve evrensel bir politika gündeminde ortak eylem ve çaba sözü vererek sürdürülebilir kalkınma için taahhütte bulunmuşlardır. 2030 Gündemi “kazan-kazan” iş birliğine dayanarak uluslararası hukuka olan bağlılık da bir kez daha teyit edilmiş, devletlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve yükümlülükleriyle uyumlu bir şekilde uygulanacağını altı çizilmiştir (UN General Assembly, 2015: 6). Bu kapsamda uluslararası hukuk açısından etki doğuracak nitelikte deklarasyonlar ve mutabakatların yapılmasının önü açılmış ve ilgili amaçlara ulaşmak bakımından yasal adımlar atılmaya başlanmıştır.

1. New York Deklarasyonu

Küresel Göç ve Mülteci Mutabakatının çıkış noktası olarak nitelendirilebilecek New York Deklarasyonu; 193 üye devletin hükümet başkanlarının bir araya gelip onaylamasıyla 19 Eylül 2016 tarihinde kabul edilmiştir (Memişoğlu ve Yiğit, 2019: 41). Artan insan hareketliliği ve Avrupa'daki mülteci krizinin hızla yayılması ulusla-

rarası iş birliği gerektiren bir konu olduğundan dolayı üye devletlerin ortak bir noktada buluşması kaçınılmaz olarak kabul edilmektedir. Bu Deklarasyon ile birlikte, Genel Kurul 2018 yılı içerisinde iki önemli Mutabakat üzerinden küresel düzeyde bir çalışma yapma üzerinde uzlaşmıştır: Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat ve Mülteciler için Küresel Mutabakat.

BM zirvesinde verilmek istenen küresel mesaj “Birlikte – Saygı, Güvenlik ve Herkes için Onur”⁵ olarak belirlenmiştir. Üye devletler, mültecilerin yerleştirilmesi, insani yardımın genişletilmesi, ev sahibi topluluklara destek ve finansal yardım konusunda siyasi taahhütlerde bulunmuşlardır. New York Deklarasyonu SKA'nın “düzenli, güvenli ve sistemli göç/insan hareketliliğini kolaylaştırma” hedefinin altını çizerek veri elde etmenin önemini, yetkili kurumların kapasite artırımını ve mali desteğe ihtiyacını gözeterek iş birliği yapılmasını teşvik etmektedir (Osaki-Tomita, 2017: 11).

Deklarasyon, Mutabakatların geliştirilmesi için 2 yıllık bir süreç öngörmüştür ve bu doğrultuda 2018 yılında Küresel Göç ve Mülteci Mutabakatı kabul edilmiştir. Mutabakatların geliştirilmesi açısından özellikle göçmenlerin durumuna ilişkin veri ihtiyacının önemi vurgulanmıştır.

2016 yılında gerçekleşen 71. BM Genel Kurulu'nda öne çıkan başlıklar şu şekildedir (Kekeç, 2018: 2):

- Statüsü fark etmeksizin tüm mülteci ve göçmenlerin insan haklarının korunması,
- Kadınlar ve kız çocuklarının problemlerine çözüm bulunması ve bu sürece tam olarak dahil olmaları,
- Tüm mülteci ve göçmen çocukların kısa bir süre içinde eğitimlerine başlanması,
- Cinsiyet temelli cinsel suçların engellenmesi,
- Mülteci ve göçmenleri kurtaran, ev sahipliği yapan ülkelere destek olunması,
- Çocukların statülerinin belirlenmesi aşamasında uygulanan gözaltı işleminin sona ermesi,

⁵ “Together – Respect, Safety and Dignity for All”

- BMMYK'nin tanıdığı tüm mülteci gruplarının üçüncü ülkelere yerleştirilmesi; ve bu doğrultuda onlara iş-egitim gibi olanakların sağlanması,
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün Birleşmiş Milletlere dahil olması ve göç alanında küresel iş birliğinin gelişmesi.

Yukarıda sayılan başlıklar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle tamamen uyumludur. Örneğin eşitsizliklerin azaltılması (10), nitelikli eğitim (4) ve toplumsal cinsiyet eşitliği (5) gibi hedefler gözetilerek Genel Kurul toplantısı sonuçlandırılmıştır.

New York Deklarasyonu, göçü insan hakları bağlamına yerleştirmekte ve göçmenlik durumlarına bakılmaksızın tüm göçmenlerin güvenliğinin, onurunun, insan haklarının ve temel özgürlüklerinin korunmasını taahhüt etmektedir (Sivakumar ve Rajan, 2121: 96).

Deklarasyon her ne kadar bağlayıcı olmayan ilkelere vurgu yapmakla yetinse de ana çerçevesi Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile belirlenerek BM Sözleşmesi'nin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ve temel uluslararası insan hakları anlaşmalarının amaçlarını ve ilkelerini teyit etmektedir.

2. Küresel Göç Mutabakatı ve Küresel Mülteci Mutabakatı

Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat ve Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat Aralık 2018 tarihinde kabul edilmiştir. Bu iki belge her ne kadar yasal açıdan bağlayıcı nitelikte olmasa da küresel göç yönetişimi için dönüm noktası olarak görülmektedir. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme, mülteciler bakımından ayrıntılı düzenlemelere yer verdiği için Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat, Küresel Göç Mutabakatı kadar etki yaratmamıştır. Ancak gelecekte uluslararası düzeyde bağlayıcı olabilecek normatif çerçeve çizmesi ve uluslararası iş birliği ve külfet paylaşımına yönelik taahhütler içermesi açısından bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Eren, 2021: 75).

Diğer yandan Küresel Göç Mutabakatı'nın göçmen haklarına yaptığı vurgu ile ulusal egemenlik ilkesi ve insan hakları boyutunun da gözetilmesi bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Küresel Göç ve Mülteci Mutabakatları'nda 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne de atıflar yapılarak bu metinlerin temelinin BM SKA baz alınarak yapıldığı belirtilmektedir. Mutabakatlarda yer alan hedefler SKA ile uyumlu haldedir.

Küresel Göç Mutabakatı'nın 1. amacı “Kanıtla dayalı politikaların temeli olarak kesin ve ayrışık veriler üretmek ve kullanmak” SKA’da 17.18 ile aynı doğrultudadır. Mutabakatın 10. hedefi, “Uluslararası göç kapsamında insan ticaretini önlemek ve insan ticaretiyle mücadele etmek”, SKH 5.2, 8.7, 16.2 ile bağdaşmaktadır. Amaç 18 “Beceri gelişimine yatırım yapmak; becerilerin, niteliklerin ve yeterliliklerin tanınmasının kolaylaştırılmasına yatırım yapmak”, SKA’dan 4.4 ile, “göçmen dövizlerinin daha hızlı, güvenli ve ucuz transferini teşvik etmek, göçmenlerin finansal katılımını güçlendirmek” ise SKH 10.c ile uyumlu olarak nitelendirilebilir.

Göç konusunda temel kaynak Amaç 10 altındaki 10.7 sayılı hedefle yapılmıştır. Hedef, planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanmasıyla sistemli, güvenli, düzenli ve sorumlu göçün ve hareketliliğin kolaylaştırılması olarak belirlenmiştir. Diğer birçok hedefte göç konusuna gönderme yapılmaktadır. 17 amaçtan 11’i göç konusuyla ilgili hedefler içermektedir. 2030 SKA’da kimseyi geride bırakmamak ve kapsayıcılık ilkesi gereği ilgili amaçlardaki ilerlemelerde göç konusu önemli bir konudur (Sivakumar ve Rajan, 2021: 7).

Küresel Mülteci Mutabakatı uluslararası sorumluluk paylaşımını vurgulayan dört ortak hedeften oluşmaktadır: mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler üzerindeki baskıları hafifletmek, mültecilerin özgüvenini güçlendirmek, mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi gibi çözümleri genişletmek ve mültecilerin kendi ülkelerine insan onuruna yakışır ve güvenli bir şekilde dönebilmeleri için gereken koşulları desteklemek (Kekeç, 2018: 3).

New York Deklarasyonu’nda tartışılan Kapsamlı Mülteci Müdahale Çerçevesi’nin uygulaması açısından Küresel Mülteci Mutabakatı’nda bir eylem programına yer verilmiştir. Müdahale Çerçevesi ve eylem programı 2030 SKA “Kimseyi Geride Bırakma” ilkesi esas alınarak mülteciler için sosyal nitelikte politika geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirdikten sonra eğitim, sağlık hizmetlerine ve işgücü piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması; sosyo-ekonomik açıdan kendi ayaklarının üzerinde durmaları ve sonuç olarak milli ekonomiye fayda sağlamaları için imkânlar sunulmalıdır (UNHCR, 2022). Bunun dışında uluslararası kalkınma aktörleri Türkiye gibi mülteci yoğunluğunun fazla olduğu ülkelere kalkınma yardımları dışında ek kaynaklarla destek olmalıdır. Özel sektörde ise yeni iş alanlarının oluşturulmasıyla mülteciler ve ev sahibi ülke vatandaşlarına istihdam sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Küresel Göç Mutabakatı, küresel göç konusunda bir dönüm noktası olup hem 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri hem de göç-kalkınma alanında diğer uluslararası belgelerden esinlenerek oluşturulmuştur. Mutabakatın hukuki olarak bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak New York Bildirisi'nde kabul edilen taahhütler üzerine oluşturulan bir iş birliği çerçevesi olarak tanımlanmaktadır. Devletlerin göç konusunu ulusal egemenliğe aykırı bir olgu olarak değerlendirmektedir. Fakat Mutabakat, egemenlik ilkesini korumakla birlikte, hiçbir devletin göçle tek başına mücadele edemeyeceğini kabul etmekte ve ortak sorumlulukları kabul eden bir yaklaşımla, göç konusunda hükümetler ve diğer aktörler arasında iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'yla aynı doğrultuda olan birkaç hedef şu şekildedir (Memişoğlu ve Yiğit, 2019: 56):

- Kanıta dayalı politikaların temeli olarak kesin ve ayrışık veriler üretmek ve kullanmak,
- Bütün göçmenlere yasal kimliğin ispatı niteliğinde uygun kimlik belgesi ve dokümanlar düzenlemek,
- Uluslararası göç kapsamında insan ticaretini önlemek ve insan ticaretiyle mücadele etmek,
- Sınırları entegre, güvenli ve koordineli bir biçimde yönetmek,
- Statü belirlenmesinde prosedür ve mekanizmaları güçlendirmek,
- Her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve göçe yönelik algıları şekillendirmede gerçeklere dayalı kamusal söylemi teşvik etmek,
- Sürdürülebilir ve insan onuruna yakışır geri dönüş, geri kabul ve yeniden entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak için iş birliği yapmak.

Küresel Göç Mutabakatı, göç ve kalkınma konularını küresel gündeme taşıması ve SKA'yla uyumlu olması nedeniyle kritik bir belgedir. Ancak Küresel Göç Mutabakatı, uluslararası bir standart belirlemeyi hedeflese de izlenecek yöntemler ülkeler açısından farklılık göstereceği için devletler kendilerine uygun stratejiler geliştirmelidir.

B. AB HUKUKU

Avrupa Birliği, 2030 Gündemi'nin geliştirilmesinde olumlu ve yapıcı bir politika izlemektedir. Bu doğrultuda SKA'nın tüm üye devletler açısından etkili olarak hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır.

1. SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam

Avrupa Birliği 3 numaralı SKA'ya ulaşmak için Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nü uygulayarak gelişmekte olan ülkeleri desteklemektedir. Özellikle anne ve çocuk ölümlerini azaltmak, salgınlarla mücadele etmek, kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimini iyileştirmek ve evrensel sağlık sigortası elde etmek gibi amaçlar belirlenmiştir. Bu bağlamda Kalkınma İş birliği Aracı ve Avrupa Kalkınma Fonu aracılığıyla 17 ülkeye destek sağlanmaktadır.

Bu SKA doğrultusundan İrlanda, özellikle kırılğan devletlere odaklanarak HIV/AIDS'e karşı çok sektörlü entegre bir yaklaşım benimserken İsveç ve Romanya, Moldova Cumhuriyeti'nde ortak bir acil müdahale programı geliştirmiştir (International Partnership, t.y.).

2. SKA 4: Nitelikli Eğitim

4 numaralı başlık da AB'nin ana hedefi, uzun vadede eğitimin daha iyi planlanması, finansmanı ve yönetimini sağlamak için eğitim sistemlerini güçlendirmektir. Eşitsizlikleri azaltmak, insanları güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için herkesin hak ettiği eğitim ve öğretime erişmesini sağlamak çok önemlidir. AB'nin finansman araçları aracılığıyla, yaklaşık 100 ülkede eğitimle ilgili eylemler desteklenmekte ve ayrıca küresel ortaklıklar finanse edilmektedir.

Fransa, UNESCO ve UNICEF ile birlikte, okullarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmek için 2016-2018 döneminde Kamerun, Senegal ve Togo'da 1,5 milyon Avro finansman desteği sağlamıştır. Finlandiya, Belçika, İrlanda ve Almanya, Filistin'de kaliteli ve kapsayıcı eğitime eşit erişimi geliştirmek için ortak bir finansman anlaşmasına imza atmıştır (International Partnership, t.y.).

3. SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Cinsiyet eşitliği, Avrupa Birliği'nde temel değerlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle üye ülkelerde kadınları ve kız çocuklarını güçlendiren ve temel haklarını, güvenliklerini, fiziksel bütünlüklerini garanti eden girişimleri finanse etmektedir. Ayrıca, kadın ve kız çocukları arasında ayırım yapmaya devam eden yasal engellerin, sosyal normların ve kalıpların kaldırılmasını savunmaktadır. 2007 ve 2013 yılları arasında, ortak ülkelerde bu tür eylemleri desteklemek için 1,2 milyar Avro'nun üzerinde mali bir taahhütte bulunmuştur.

İsveç ve Fransa feminist dış politikalar geliştirirken birçok üye devlet, kadınların siyasette, yerel istihdamda ve girişimlerde katılımını artırmayı hedeflemektedir. Kadın ve Sürdürülebilir Enerji Girişimi 2017’de kabul edilmiş ve beş yılda 18,1 milyon Avro’luk bir finansman taahhüdünde bulunulmuştur (International Partnership, t.y.).

4. SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

Çalışma koşulları için yüksek standartları teşvik ederek üye ülkelerde, özellikle tarım ve enerji gibi üye ülke ekonomisi için en güçlü çarpan potansiyeline sahip sektörlerde kayıt dışı çalışmaların ele alınmasında aktif olarak destek olunmaktadır. Ortak ülkelerin çocuk işçiliğini sona erdirmeye, cinsiyetler arasındaki ücret farkını kapatma ve büyüyen işgücü için daha kaliteli işler yaratma çabaları da desteklenmektedir.

EU4Business; Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova Cumhuriyeti ve Ukrayna’da bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelere AB desteğini öngören bir girişimdir. Ayrıca, “BoostAfrica” programı kapsamında yeni girişimlerin daha erken, daha riskli aşamalarını sürdürülebilir bir şekilde destekleyerek Afrika’da girişimci bir ortamın geliştirilmesine yardımcı olmak için Avrupa Kalkınma Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası arasında bir ortaklık ilişkisi kurulmuştur (International Partnership, t.y.).

5. SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması

Eşitsizliği azaltmak için sosyal, ekonomik, politik ve çevresel sistemlerden kaynaklanan nedenler ve bunların doğurduğu sonuçları iyi analiz etmek gerekmektedir. Bu nedenle AB’nin yaklaşımı çok yönlüdür. Fransız kalkınma ajansı AFD (Agence Française de Développement) tarafından kurulan Eşitsizlikler Araştırma Tesisi, Avrupa Komisyonu’nun bir girişimidir. Bu girişim kalkınma sorununa daha iyi açıdan bakabilmek için ekonomik ve sosyal eşitsizliklere ilişkin bilgi ve anlayışı geliştirmeyi amaçlamaktadır.

AB, ortak ülkelerde finansal katılımı hızlandırmak için küresel bir girişim olan Yoksullara Yardım Danışma Grubu’na katılmıştır. Engellilerin haklarının desteklenmesi açısından, AB tarafından finanse edilen Köprüyü Kurma Projesi, hem uluslararası hem de ülke düzeyinde engellilerin katılımını artırmak için faaliyetler yürütmektedir.

2015 yılında başlatılan Afrika için AB Acil Durum Güven Fonu, AB ve üye ülkelerinin Afrikalı ortaklarla daha hızlı ve uzun vadeli istikrarı teşvik etmek için daha fazla esneklikle çalışmasına izin vermiştir. Sahel Çad Gölü ve Afrika'nın Kuzey'inde istikrarsızlaştırmanın, zorla yerinden edilmenin ve düzensiz göçün temel nedenleri araştırılmaktadır (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 7).

Ayrımcılık yapmama ve eşitlik ilkeleri uluslararası insan hakları hukukunun ilkelerini tamamlayıcı nitelikte olduğundan, eşitsizliğin azaltılması AB'nin insan haklarını geliştirme ve koruma taahhütlerinde de yer almaktadır.

C. TÜRK HUKUKU

BM 2030 Gündemi açısından Türkiye, insan odaklı kalkınmayı amaçlayarak sürdürülebilir kalkınma kavramına, makro düzeyde tüm ulusal politika ve öncelikleri belirleyen kalkınma planlarında yer vererek çeşitli politika alanlarının ve sektörlerinin ilgili mevzuatının uyumunu sağlamakta ve strateji dokümanları geliştirmektedir (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 9).

1. Küresel Yaklaşım:

2030 Gündemi kabul edildikten sonra yapılan ilk Yüksek Düzeyli Siyasi Forum'a katılan 22 ülke SKA'nın uygulanmasına ilişkin Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme Raporları'nı sunmuştur. Bu raporlar, ülkelerin 2030 Gündemi'ni uygulamaya yönelik isteklerini, karşılaştıkları zorlukları ve politikadaki eksikliklerini görmek açısından kilit bir nokta olarak kabul edilmektedir (UN DESA, t.y.: 1).

Söz konusu raporlar, SKA'nın ele alınış biçimine göre farklılık göstermektedir. Bu kapsamda üç ayrı kategoride karşımıza çıkmaktadır: Bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşan Fransa, Norveç, Almanya gibi gelişmiş ülkeler SKA'yı temel politika dokümanlarına entegre ederek, sosyoekonomik refahlarının da yardımıyla iklim değişikliği, cinsiyet eşitliği, eğitim gibi başlıklarda yer alan belirli hedefleri öncelikli olarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. İkinci olarak, gelişmekte olan Brezilya, Meksika, Türkiye gibi ülkelerde ise SKA'nın doğrudan politikaları etkilediği ve kurumsal yapıların etkinleştirilmesine özen gösterildiği gözlemlenmektedir. Üçüncü kategoride, az gelişmiş ülkelerin yoksulluğun azaltılması ve ekonomik ve sosyal kalkınma ile

ilgili hedeflerinin öncelikli olduğu görülmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 7).

Tablo 1. VNR Raporları İncelenen Ülkelerin SKA'lara İlişkin Uygulamaları

Ülke	VNR yılı	SKA'ların önceliklendirilmesi	Politikalarda SKA'lara yönelim	SKA'ların kurumsal yapıya entegrasyonu	Açıklama
Almanya	2016	Evet	Evet	Evet	2030 Gündeminin gerçekleştirilmesi için küresel ortaklığı ön planda tutarak temel ilkelere belirlenmiştir.
Brezilya	2017	Evet	Evet	Evet	Brezilya'da SKA'ların yerelleştirilmesi sürecinde, SKA'ların planlanmasını ve yaygınlaştırılmasını destekleyecek araçlar oluşturulmuştur.
Finlandiya	2016	Evet	Evet	Evet	Finlandiya, sivil toplumun, akademik çevrelerin, özel sektörün ve yerel yönetimlerin tümünü kapsayan geniş tabanlı ve çok yönlü katılımı içerecek çalışma yöntemleri geliştirmiştir.
Güney Kore	2016	Evet	Evet	Evet	3. Ulusal Temel Plan kapsamında 14 strateji ve 50 eylem ile çevre, toplum, ekonomi ve uluslararası işbirliği konularında dört ana hedef alanı oluşturmuştur.
Çin	2016	Evet	Evet	Evet	Çin, 2030 Gündeminin uygulanmasına yönelik dokuz öncelikli alan belirlemiştir.
Estonya	2016	Hayır	Evet	Evet	Estonya, SKA'ların uygulanmasındaki başlıca zorlukları, enerji ve kaynak verimliliği, cinsiyet eşitliği gibi alanlar olarak belirlemiştir.
Fas	2016	Evet	Hayır	Hayır	Fas, SKA hedeflerine ulaşabilmesi için altı tema belirlemiştir.

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 7.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere gelişmiş ülkeler SKA'yı bütüncül olarak uygulamaya dâhil etmekte iken Fas gibi az gelişmiş ülkeler belirli amaçları seçerek bunlar üzerinden kapasite artırımı ve politika geliştirme yolunu izlemektedir.

2. Türkiye'nin Durumu:

Türkiye ise sürdürülebilir kalkınma kavramına insan odaklı bir yaklaşım benimseyerek makro düzeyde tüm ulusal politika ve öncelikleri belirleyen kalkınma planlarında çeşitli politika alanlarıyla ilgili mevzuat ve strateji geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, kalkınma planlarının hazırlanması ve ülke genelinde uygulanması, izlenmesi ve raporlanması bakımından yetkilidir. Türkiye İstatistik Kurumu ise 2030 SKA'nın göstergeler bazında izlenmesinden sorumludur. 2030 Gündemi, yalnızca hükümetler bakımından değil, aynı zamanda iş dünyası, STK ve akademik dünya açısından da yükümlülük doğurmaktadır.

Amaçlar bakımından bir değerlendirme yapılacak olursa;

3 numaralı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi açısından 26 gösterge bulunmakta ve bu göstergelerden 21'i olumlu olarak değerlendirilmektedir. Göstergeler açısından SKA 3, Türkiye'nin en iyi durumda olduğu amaçlardan biridir (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 44).

2000-2016 döneminde Türkiye, SKA 3 hedeflerinin tamamında önemli ilerlemeler sağlamıştır. Nitekim TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre 2003 yılında bireylerin %39,5'i sağlık hizmetlerinden memnun olduğunu belirtirken bu oran 2016 yılında %75,4'e yükselmiştir. Türkiye, başta anne ve bebek ölümleri ile bulaşıcı hastalıklar olmak üzere birçok küresel hedefte, bu hedeflerin ve ortalamaların oldukça ilerisindedir. 2000-2016 arası dönemde yıllar itibarıyla gelişim değerlendirildiğinde "Sağlıkta Dönüşüm Programının" da etkisiyle neredeyse hedeflerle ilişkili tüm göstergelerde iyileşme sağlandığı görülmektedir (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 46).

4 numaralı SKA bünyesinde dezavantajlı bireylerin eğitime erişimi, yoksulluk, eşitsizliklerin azaltılması ve kesimlerin ekonomik ve sosyal yaşama dâhil olması gibi konular yer almaktadır. Ayrıca 2019'da hazırlanan ana değerlendirme raporunda belirtildiği üzere %40'ı eğitim çağındaki 18 yaş altı geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin eğitime entegrasyonu da bu kapsamda ele alınmaktadır. MEB'in da katkılarıyla Şubat 2016'da %37 civarında olan okullaşma oranı, Aralık 2016 itibarıyla %60'a yükselmiştir (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 63).

SKA 5 kapsamında 2000-2016 yılları arasında kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması için Türkiye'de merkezi kamu kuruluşları, yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından pek çok alanda projeler uygulanmıştır.

Türkiye mevzuat ve politikalar açısından SKA 5 kapsamında uzun yıllardır önemli projeler yaparak gelişme göstermiştir. Özellikle cinsiyet eşitliği, kadın sağlığı, eğitim, istihdam gibi konularda yasal düzenlemeler yapılmış ve bunların yürütülmesi için çalışmalar sürdürülmüştür. Türkiye'de kadın-erkek eşitsizliğinin en yüksek olduğu alanlar siyasi temsil, ekonomik etkinlik, işgücüne katılım, mesleki-teknik eğitim ve teknoloji kullanımınıdır. 5 numaralı amaca ulaşabilmesi için cinsiyet eşitliğine yönelik

politikaların gelir eşitliği ve yoksulluğun azaltılmasına uyumlu olması ve bu kapsamda düzenlenmesi gerekmektedir.

SKA 5, diğer hedeflerden en çok etkilenen SKA arasında yer almaktadır. Genellikle tüm SKA'nın cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınması, cinsiyete duyarlı bütçeleme kavramı gibi bütüncül yaklaşımlara önem verilmesi gerekli görülmektedir.

SKA 8 bakımından Türkiye; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün temel sözleşmeleri olarak kabul edilen İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme ve En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'ye taraf olmuş ve bu doğrultuda birçok düzenleme yapmıştır (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 113).

Kadın işçiler, gebe, emziren ve yeni doğum yapmış olanlar da dâhil tüm yerli ve yabancı göçmen işçiler ile tehlikeli maddeler bulunduran kuruluşlarda ve/veya ağır işlerde çalışan işçilere yönelik yönetmelikler ve taraf olunan uluslararası sözleşmeler mevcuttur. Ayrıca, ulusal ve uluslararası standart ve ilkelere uygun olarak çalışma hayatının iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevcut şartlarının iyileştirilmesi ve güvenlik kültürünün ülke genelinde yaygınlaştırılması amacıyla kurulan İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi ile hedeflenen amaca ulaşılması kapsamında önemli adımların atıldığı görülmektedir.

Türkiye'de SKA 10 bakımından gelir dağılımının düzeltilmesi, ayrımcılığın azaltılması gibi hedeflere yönelik ekonomik ve sosyal politikalar geliştirilmiş, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulması başta olmak üzere bir dizi mevzuat düzenlemesi ve kurumsal düzenleme gerçekleştirilmiş, söz konusu ilerlemede bu gelişmelerin önemli katkısı olmuştur. Ancak bölgesel ve sektörel açıdan kırılğan kesimler bakımından eşitsizliklerin azaltılması hala geliştirilmesi gereken bir alan olarak görülmektedir (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 158).

Türkiye'de eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik mali politikalar dışında orta-uzun vadeli önlemler konusunun da dikkate alınması ve özellikle SKA 8 ve 9 bağlamında ekonomi politikalarına teknolojik dönüşümü uyarlamak gerekmektedir. Mültecilerin ekonomik ve sosyal uyumu için stratejiler geliştirilerek eşitsizlikleri önlemek

gerekmektedir. Bu kapsamda vergi politikaları gözden geçirilerek uygulama alanı genişletilmelidir.

Türkiye’de SKA 16 kapsamında, özellikle AB uyum süreci doğrultusunda birçok yasal ve kurumsal düzenleme yapmıştır. İlgili mevzuat, temel özgürlükler kapsamında birden çok uluslararası anlaşma içermektedir. Bu anlaşmalar, terörün, suçun, uyuşturucu ticaretinin önlenmesini ve ülkeler arası dostluk ve iş birliği kurulmasını amaçlayarak temel özgürlükleri de koruma altına almaktadır.

Hedef 16.9 kapsamında, Dünya Bankası’nın verilerine göre Türkiye’de doğum kayıt işlemlerinin 2003’ten 2013’e %84’ten %98,8’e yükseldiği görülmektedir. Bu gösterge ölçeğinde Kır-kent ayrımının çok düşük olduğu, kentlerde %99,1’e ulaşılırken, kırsal alanda %97,7’lik oranın söz konusu olduğu görülmektedir (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 249).

SKA 17, SKA’nın hayata geçirilmesi sürecindeki uygulama araçlarına odaklanan bir SKA olarak, bütün SKA’yla birlikte ele alınması gereken bir amaçtır. Bununla birlikte SKA 17’nin kurumsal yapılanmasında mali konular ve resmi yardımlardan sorumlu kurumların yer alması önemli görülmektedir. Bu doğrultuda Hazine ve Maliye Bakanlığı SKA 17 için koordinatör kurum olarak öne çıkmaktadır. SKA 17, Türkiye için küresel ortaklıklar ve geliştirilen uygulama araçlarına uyarlamının yanı sıra kendi olanakları ve ihtiyaçları doğrultusunda deneyim aktarımı, politika, kurumsal çerçeve ve uygulama önerisi geliştirme zemini de sunmaktadır (EC Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States, 2022: 274).

SKA 17 kapsamındaki hedeflerin; hem gelişmekte olan hem de en az gelişmiş ülkelere sağlanan yardımların artması ve kaynak olarak çeşitlendirilmesi, bu ülkelerin sürdürülebilir ekonomik gelişimlerine destek olmak için mali sistemlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması (vergi sistemleri ve sürdürülebilir borç yönetimi vb.) ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele edilmesi gibi farklı yaklaşımlarla kalkınmanın sürdürülebilir finansmanını sağlamaya odaklı bir çerçevede oluşturduğu gözlenmektedir.

Türkiye’nin SKA bağlamında ulaştığı düzeyin, özellikle politika, strateji, mevzuat alanlarında küresel ortalamalardan daha iyi bir seviyede olduğu değerlendirilmektedir. Uygulama ve ilerleme boyutunda ise Türkiye’nin görünümü, bazı alanlarda

küresel ortalamaların üzerinde iken; bazı alanlarda küresel ortalamalar düzeyindedir. 2030 hedefleri göz önüne alındığında, Türkiye'nin kendi ulusal şartları ve öncelikleri doğrultusunda bütün sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilgili ilerlemeye devam etmesi planlanmaktadır (Sachs vd., 2021: 450-451).

Türkiye'nin SKA kapsamında mevcut durumu değerlendirildiğinde; özel sektör ve STK'lar sürece dahil edilerek kamu kuruluşlarıyla iş birliği artırılmalı ve toplumsal farkındalığı artırmak için BM 2030 Gündemi eğitim müfredatına eklenerek bu bağlamda proje, yarışma gibi organizasyonlar düzenlenmelidir. Ayrıca belediyeler ve kent konseyleri de bu gelişime katkıda bulunarak yerel açıdan da SKA'nın ülke genelinde uygulanması, farkındalık artırılması ve bilgi paylaşımı için fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma 2021 Raporu'nda yer alan verilere göre Türkiye 165 ülke arasında 70,4 endeks puanı ile 70. sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin, 17 amaçın gerçekleştirilmesi yönünde hızlı adımlar atması gerektiğine işaret eden raporda; yoksulluğun ve açlığın sona erdirilmesi, sağlıklı bireyler, nitelikli eğitim, temiz su ve sıhhi koşullar, sürdürülebilir şehirler, sorumlu tüketim ve üretim ve hedefler için ortaklıklar başlıklarında ilerlemeler kaydettiği belirtilmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış ve adalet başlıklarında 2030 amaçlarına ulaşmak için çalışmalarını artırması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Sustainable Development Solutions Network, 2021).

SONUÇ

Sonuç olarak, BM, 2015 yılında 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı ve 169 ilgili hedeften oluşan 2030 Gündemi'ni tüm ulusları ve insanları, katkı sağlamaya teşvik ederek, hedeflere dahil etmeyi amaçlamaktadır. Bu 17 amaç ile ulaşılacak istenen temel hedefler, toplum refahını ve bireylerin yaşam standartlarını yükseltmek ve her insanın eşit yaşam standartlarına sahip olmasını sağlamaktır. Bu amaçlara ulaşılması için dikkate alınması gereken önemli gruplardan birini de göçmenler oluşturmaktadır ve başta SKH 10.7 olmak üzere diğer amaçlar da göçmenleri ve göç olgusunu doğrudan ilgilendirmektedir.

SKA'nın "Kimseyi Geride Bırakma" sloganı, göçmenler de dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınmanın kapsayıcı olması için açık bir çağrıdır. Göçe doğrudan

referans yapılan “Eşitsizliklerin Azaltılması” konulu SKA 10 kapsamındaki planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanmasıyla insanların sistemli, güvenli, düzenli ve sorumlu göçlerinin ve yer değiştirmelerinin kolaylaştırılmasını amaçlayan SKH 10.7’nin yanı sıra özellikle göçmenlerin karşılaştığı sorunları ele alan diğer bazı SKH’leri ile göç arasında doğrudan bağlantı kurmak da mümkündür. Göç, aynı zamanda, SKA’nın 17’sinin tamamıyla ilgili olan, kesişen bir konudur. Bu nedenle, göç ile SKA arasındaki ilişkinin genel bir bakış açısıyla her bir amaç ve hedef bakımından ele alınması önemlidir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları uluslararası iş birliği çağrısı yapması bakımından uluslararası hukuk bağlamında etkili metinlerin oluşturulmasını sağlamıştır. Küresel Mülteci ve Göç Mutabakatları, SKA’yı dikkate alınarak düzenlenen, küresel göç yönetişimini ele alan kaynaklar olarak kabul edilmektedir. Avrupa Birliği de SKA’nın uygulanması açısından yapıcı ve olumlu bir tutum sergileyerek 17 hedefin tümü açısından hem AB içerisinde ilerleme kaydetmeyi taahhüt etmekte hem de az gelişmiş ülkelere fon desteği sağlayarak yardım etmektedir. 2021 yılı raporunda da belirtildiği üzere Türkiye, 1 ve 4. amaç açısından iyi bir gelişme göstermiştir. Ancak diğer hedeflerin gerçekleştirilmesi bakımından çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir. Özellikle göç olgusuyla bağlantılı olan 10. amaç bakımından gerileme kaydettiği belirtilerek daha fazla çalışma yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Barragan, E., Dhavan, P., Fortier, J.P., Mosca, D., Weekers, J., Wickramage, K.P. (2017). Migration and health in the Sustainable Development Goals, G. Appave ve N. Sinha içinde, *Migration in the 2030 Agenda* (s. 39-57), Cenevre: International Organization for Migration.
- Bayraktaroğlu-Özçelik, G. (2021). Gender Equality, R. Michaels, V.R. Abou-Nigm ve H. van Loon içinde, *The Private Side of Transforming our World* (s. 159-188), Cambridge: Intersentia Ltd.
- Beiter, K.D. (2021). Quality Education, R. Michaels, V.R. Abou-Nigm ve H. van Loon içinde, *The Private Side of Transforming our World* (s. 125-158), Cambridge: Intersentia Ltd.
- Buse, K., Hawkes, S. (2015). Health in the sustainable development goals: ready for a paradigm shift?, *Global Health*, 11(13), 1-8, Doi.org/10.1186/s12992-015-0098-8.
- Corneloup, S., Verhellen, J. (2021). Peace, Justice and Strong Institutions, R. Michaels, V.R. Abou-Nigm ve H. van Loon içinde, *The Private Side of Transforming our World* (s. 505-540), Cambridge: Intersentia Ltd.
- Eren., Y., E. (2021). “Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç İçin Küresel Mutabakat” Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 65-122.
- European Commission Staff Working Document Progress of the EU and Its Member States – Goal By Goal (2019). 9 Mayıs 2022 tarihinde https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/joint-synthesis-report-sdgs-swd-com-2019-232_en.pdf adresinden alındı.
- Foresti, M., Hagen-Zanker, J., Dempster, H. (2018). Overview, *Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (s. 5-14), Londra: ODI.
- Girard, L. (2017). Achieving gender equality through migration governance: Opportunities and solutions in support of the Sustainable Development Agenda, G. Appave ve N. Sinha içinde, *Migration in the 2030 Agenda* (s. 59-69), Cenevre: International Organization for Migration.
- Global Migration Data Analysis Centre. (2018). Global Migration Indicators 2018. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC).
- Gonçalves, A. (2021). Good Health and Well-Being, R. Michaels, V.R. Abou-Nigm ve H. van Loon içinde, *The Private Side of Transforming our World* (s. 95-124), Cambridge: Intersentia Ltd.

- International Labour Organization. (2021). ILO Global Estimates on International Migrant Workers Results and Methodology. 27 Nisan 2022 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_808935.pdf adresinden alındı.
- International Organization for Migration. (2018). Migration and the 2030 Agenda A Guide for Practitioners. Cenevre: International Organization for Migration.
- International Organization for Migration. (2018). Migration and the 2030 Agenda Comprehensive SDG Target and Migration Correlation. Cenevre: International Organization for Migration.
- International Partnership. European Commission. 12.10.2022 tarihinde <https://ec.europa.eu/info/policies/international-partnerships> adresinden alındı.
- Kekeç, S. (2018). Küresel Göç ve Mülteci Mutabakatı, *Global Political Trends Center İstanbul Kültür University*, 53, 1-14.
- Kruger, T. (2021). Reduced Inequalities, R. Michaels, V.R. Abou-Nigm ve H. van Loon içinde, *The Private Side of Transforming our World* (s. 317-352), Cambridge: Intersentia Ltd.
- Long, K., Vidal, E.M., Kuch, A., Hagen-Zanker, J. (2018). Citizenship, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development, *Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (s. 165-180), Londra: ODI.
- Mallett, R. (2018). Decent work, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development, *Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (s. 33-52), Londra: ODI.
- Mani, S.M. (2009). *Devletler Özel Hukukunda Göçmenlerin Statüsü ve Göçmenlere Ait Düzenlemeler. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Uluslararası Özel Hukuk) Anabilim Dalı.
- Memişoğlu, F., Yiğit, C. (2019). Uluslararası Göç Ve Kalkınma: Teori Ve Güncel Meseleler, *Yıldız Social Science Review*, 5(1), 41-56.
- Migration Data Portal. (2022). Migration Data and The Sustainable Development Goals (SDGs), 20 Nisan 2022 tarihinde <https://www.migrationdataportal.org/sdgs?node=0> adresinden alındı.
- Nicolai, S., Wales, J., Aiazzi, E. (2018). Education, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development, *Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (s. 83-100), Londra: ODI.

- O'Neil, T., Fleury, A., Foresti, M. (2018). Gender equality, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development, *Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (s. 69-82), Londra: ODI.
- Osaki-Tomita, K. (2017). *Sustainable Development Goals (SDGs) and NY Declaration for Migrants and Refugees: Implications for Migration Data*, 10 Eylül 2022 tarihinde BM: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/meetings/2017/bangkok--international-migration-data/Session%203/Session%203%20UNSD.pdf> adresinden alındı.
- Pasquot Polido, F.B., (2021). Partnership for the Goals, R. Michaels, V.R. Abou-Nigm ve H. van Loon içinde, *The Private Side of Transforming our World* (s. 541-571), Cambridge: Intersentia Ltd.
- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. (2021). *The Decade of Action for the Sustainable Development Goals: Sustainable Development Report 2021*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sivakumar, P., Rajan, I. S. (2021). *Sustainable Development Goals and Migration*, New York: Routledge Yayıncılık.
- Starfield, G. (2017). Children and migration in the Sustainable Development Goals, G. Appave ve N. Sinha içinde, *Migration in the 2030 Agenda* (s. 129-141), Cenevre: International Organization for Migration.
- Sustainable Development Solutions Network Türkiye. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Raporu 2021*. 17 Ekim 2022 tarihinde <http://unsdsn.boun.edu.tr/sdr2021> adresinden alındı.
- Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 23 Nisan 2022 tarihinde <https://www.kureselamaclar.org> adresinden alındı.
- Sütlüoğlu, B. (2021). *Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türk Hukukunda Sığınma Sistemi*, Ankara: On İki Levha Yayıncılık.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu. 7 Mayıs 2022 tarihinde http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf adresinden alındı.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2014). Türkiye ve Göç. 14 Mayıs 2022 tarihinde https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf adresinden alındı.

- Tulloch, O., Machingura, F., Melamed, C. (2018). Health, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development, *Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (s. 101-114), Londra: ODI.
- UN DESA. Department of Economic and Social Affairs Global Guiding Elements for Voluntary Local Reviews (VLRs) of SDG implementation. 10 Ağustos 2022 tarihinde https://sdgs.un.org/sites/default/files/2020-10/GlobalGuidingElementsforVLRs_FINAL.pdf adresinden alındı.
- UN General Assembly. UN Resolution. (2015). Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. 9 Eylül 2022 tarihinde <https://undocs.org/en/A/RES/70/1> adresinden alındı.
- UNESCO Institute for Statistics. (2022). Out-of-School Children and Youth. 1 Mayıs 2022 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/topic/out-school-children-and-youth> adresinden alındı.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2022). Comprehensive Refugee Response Framework, 5 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/comprehensive-refugee-response-framework-crrf.html> adresinden alındı.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). Sustainable Development Goal 4 and Refugee Education, 7 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.refworld.org/docid/59c368ed4.html> adresinden alındı.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2020). Coming Together For Refugee Education, 28 Nisan 2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/5f4f9a2b4> adresinden alındı.
- Vidal, E.M. (2017). The Sustainable Development Goals And Labour Mobility: A Case Study Of Armenia, G. Appave ve N. Sinha içinde, *Migration in the 2030 Agenda* (s. 71-84), Cenevre: International Organization for Migration.
- World Health Organization. (2017). Migration and health. 14 Mayıs 2022 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/340850/WHO-EURO-2017-2380-42135-58040-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı.
- Yaldız, F. (2013). Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar, *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları (HÜTAD)*, 18(18), s. 289-318. 28 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/pub/turkiyat/issue/16661/510112> adresinden alındı.